

श्रीहंसविजयजी जैन फ्री लायब्रेरी ग्रंथमाला चतुर्थ पुष्प,

मुनिराज श्रीज्योतिर्विजयविरचित

तरवामृत ।

भाषांतरसहित

विकानेरनिवासी शेठ, शीवचंदजी सुमेरमलजी सुराणानी आर्थिक सहाय्यी

प्रसिद्ध कर्ता—श्रीहंसविजयजी जैन फ्री लायब्रेरी, वडोदरा.

आ. १९७६, विक्रम सं० १९७६, आत्मसंवत् २४.
आगरा

समय भट ला

किंमत ०-८-० आना.

अर्पण पत्रिका

श्रीमती साध्वीजीश्री प्रेमश्रीजी !

आप साहेबे छंतालीश वर्ष जेटलो घणो लांबो अने अखंड दीक्षा पर्याय पाळी अमदावाद वडोदरा धांगघा, खंभात, कपडवंज, दरापरा धोलरा तथा सिद्धेश्वर विगेरे स्थळे चतुर्मास करी अनेकभविक श्रावकश्राविकाने प्रतिबोध्या छे, आपे चोमासी, दोढमासी, मासिक, वीशस्थानकनी ओळी, मेरमंडळनी ओळी, कर्मचूरणनी ओळी विगेरे घणी उग्र तपस्याओ करी पोताना आत्मानुं हित साध्युं छे. आपे गिरनार, आबुजी, केसरीयाजी, शत्रुंजयजी विगेरे पवित्र तीर्थोनी यात्रा करी पोताना आत्माने निर्मळ बनव्यो छे. आप महाराजश्री हंसविजयजी महाराजना संसारी बहेन साध्वीजीश्री कंकुश्रीजीना गुरुणीजी छो. आवा आपना अनेक गुणोथी आकर्षाई अमदावादवाळा श्राविका हीराकोरवाइनी प्रेरणाथी आ ग्रन्थ आपसाहेबेने सविनय अर्पण करीए छीए, ते स्वीकारी कृतार्थ करशोजी.

ली. सेवक.

श्रीहंसविजयजी जैन फ्री लायब्रेरीना सेक्रेटरी, वडोदरा.

પ્રસ્તાવના

જૈનધર્મના પવિત્ર સૂત્રો અને સિદ્ધાન્તોનો અભ્યાસ તેના અધિકારીવર્ગને આવશ્યક છે. પળ તે આગમોના સરલ, સુંદર અને રસમય ભાષાંતરવાળા પુસ્તકોના અભાવે ઘણો ધરો ભાગ અજ્ઞાન છે; અને ઉપલબ્ધ જ્ઞાનથી ધરું રહસ્ય સમજી કે સમજાવી શકતા નથી.

જૈનધર્મમાં તત્ત્વોનો અભ્યાસ કઠળ છે, તે તત્ત્વો વિચારપૂર્વક સમજી તેનું મનન કર્યા પછીજ જ્ઞાનનો કાંઈક પ્રકાશ થાય છે.

ધર ધાર્મિકજ્ઞાનની વહુજ ઝરૂર છે, ઈંગ્રેજી મળતા હાઈસ્કૂલ અને કોલેજના વિદ્યાર્થીઓ કે સાધારણજ્ઞાનવાળા સર્વેને ધાર્મિકજ્ઞાન અવશ્ય હોવુંજ જોઈએ. ધાર્મિકજ્ઞાનના અભાવે સમાજમાં જ્ઞાનનો પ્રકાશ ઝાંલો છે, અને તે માટે સરલ, રસમય તત્ત્વના ગ્રન્થો, ટૂંકટૂંકો, હિંદી ગુજરાતી ઈંગ્રેજી ભાષાંતરોની પૂર્ણ ઝરૂર છે.

આત્માનું જ્ઞાન ઇજ ધરું જ્ઞાન છે, અને મનુષ્ય જેવી ઉત્તમોત્તમ ગતિમાં જન્મ લીધા પછી આત્મજ્ઞાનના વિમુક્ષપણથી જીંદગીનું શું સાર્થક થશે? જીવનનો પવિત્રમાં પવિત્ર આદર્શ આત્મજ્ઞાન છે, અને તેની ચાલુ જમાનામાં સંપૂર્ણ ઝરૂર છે.

તેટલાજ માટે તત્ત્વના કઠળ વિષયને સમાજના ઉપયોગને માટે સરલ, સાદો અને આકર્ષક વનાવી આ મૂલગ્રન્થ

પૂજ્યપાદ મહારાજ શ્રીપદ્મવિજયજીના શિષ્ય પૂજ્યપાદ મહારાજ શ્રીજ્યોતિર્વિજયજીએ વિક્રમ સંવત્ ૧૮૪૫ માં બનાવ્યો છે. “તત્ત્વામૃત” નામ સુંદર અને ગુણભાવ પ્રમાણેજ યોજ્યું છે. કર્તોએ એવા સાદા અને મોહક શ્લોકોમાં તત્ત્વજ્ઞાન મૂક્યું છે કે, ચોરચોર તે પ્રેમથી અભ્યાસ કરનાર અભ્યાસીને અમૃતરસનુંજ પાન કરાવે.

ઉક્ત પુસ્તકમાં ટુંકા પણ સહેલથી સમજાય તેવા વિધવિધ વિષયોથી વાંચનારને આ એકજ પુસ્તકથી તત્ત્વનું સારું જ્ઞાન થઈ જાય તેવું છે.

આ ક્ષણભંગુર સંસાર ઉપર અનેક જીવાત્માઓ આધિ, વ્યાધિ અને ઉપાધિના વિધવિધ દુઃખ-સંતાપોથી સંસારસાગરના તોફાની તરંગોમાં મુશ્કેલી અને વિપત્તિઓથી અથડાય છે, પણ સંતોષ એજ પરમસુખ છે, અને મનુષ્યને આનંદનું કારણ છે. કષાય વડે પામર પ્રાણી સંસારસાગરમાં ડુબકી માર્યા કરે છે, ત્યારે જ્ઞાન, દર્શન અને ઉત્તમ ચારિત્રયુક્ત જીવન મનુષ્યને મોક્ષસુખ આપી શકે છે, કપાયનો વિજય એજ મનુષ્યની રહી ફત્તેહ છે.

તેજ આત્મા મોક્ષમાર્ગનો અધિકારી થઈ શકે છે જે ક્રોધ ઉપરજ ક્રોધ કરેછે, જે માનનું અભિમાન રાખેછે, જે સંગનો લાગ કરેછે.

કામદેવ મનુષ્યને નરકદ્વારમાં પ્રવેશ કરાવવામાં સહાય કરે છે, પણ ઇન્દ્રિયનિગ્રહ તેજ મનુષ્યને કલ્પવૃક્ષની માફક મનો-વાંછિત આપનાર છે.

જ્ઞાન, સંયમ અને શીઠ મનુષ્યને સત્યમાર્ગ દર્શક છે, અને તેમાંજ આત્માની ઉન્નતિ છે.

ઉપરના અનેક તત્ત્વજ્ઞાનના વિષયોથી ગ્રંથને સુંદર વનાવ્યો છે, તત્ત્વજ્ઞાનના અમિલાષીને આ ગ્રંથ ઘણોજ રસમયો અને સુગમ લાગશે, જેથી અનેક આત્માઓનો ઉદ્ધાર થશે, અને કર્તાનો મહાન્ પ્રયત્ન સફળ થશે.

આ ગ્રંથ છપાવવામાં ત્રિકાનેર નિવાસી શ્રીયુત ધર્માત્મા શેઠ સુમેરમલજી સુરાણાએ દ્રવ્યસહાય કરી છે, કે જેઓ અનેક પ્રકારનાં આર્વાં ધાર્મિક કૃત્યો કરી પોતાની લક્ષ્મીનો સદ્વ્યય કરે છે. તેઓ પોતે ચતુર્થવ્રતધારી છે, અને દેવ ગુરુ ધર્મ ઉપરની તેમની શ્રદ્ધા પ્રશંસનીય છે. તેમનું જીવન વીજાઓને દટાંતરૂપ નીવડે એમ અમો ઇચ્છીએ છીએ.

ઉપર પ્રમાણે સહાયતા મળવાથી જે લાયત્રેરી તરફથી આ ગ્રંથ વહાર પડ્યો છે તેના દરેક વર્ગના લાફ મેન્વરોને તથા આ ગ્રંથના ખર્ચી પૂજ્ય સાધુ સાધ્વીઓને, અને જાહેર સંસ્થાઓને મેટ આપવાનું નક્કી ઠરાવ્યું છે.

સાધારણ વર્ગ પણ પુસ્તકનો લાભ લઈ શકે તેવા હેતુથી તેની જુજ કિંમત માત્ર આઠ આના રાખવામાં આવી છે. જાણીને આનંદ થાય છે કે, આ ગ્રંથને છપાવનાર શ્રીહંસવિજયજી જૈન પ્રી લાયત્રેરી (વડોદરા) છે, કે જેના તરફથી થોડા વખત અગાઉ દ્વિતીય પુષ્પ તરીકે ‘શ્રીસર્વેગદુમકંદલી’ જેવો વૈરાગ્યમય ઉત્તમ ગ્રંથ વહાર પડ્યો છે.

આવા છપાઈને વહાર નહીં આવેલા ગ્રંથોનું ગુજરાતી ભાષામાં ભાષાંતર કરી છપાવવાની પદ્ધતિ ચેરેચર સ્તુત્ય છે, અને જો આ પ્રમાણે પૂર્ણ ઉત્સાહથી લાયત્રેરી પોતાનું કાર્ય શરૂ રાખશે તો જૈનસાહિત્ય અને સમાજની ઘણી સારી સેવા કરી શકશે. વિશેષમાં આવી સમાજને માટે સેવા કરતી ધાર્મિક સંસ્થાને દરેક જ્ઞાનરસિક વંધુ મદદ કરશે એવી અમારી નમ્ર વિનંતિ છે, કે જેથી સંસ્કૃતભાષાથી અને તત્ત્વજ્ઞાનથી અજાણ વ્યક્તિ સંહેલાઈથી વાંચનનો લાભ થોડા ટૂંકે લઈ શકે.

ग्रन्थनी मूळ नकल भावनगर जैनधर्मप्रसारकसभाना तंत्री श्रीयुत कुंवरजीभाइए आपेल हती, तो तेमनो लायत्रेरी तरफथी उपकार मानवामां आवेछे.

काळजी पूर्वक तपास्या छतां ग्रन्थमां भूल रही गइ होय तो वांचकोने सुधारी वांची लेवा विनंति करवामां आवे छे. दरेक व्यक्ति आ ग्रन्थनो लाभ लइ पोतानुं कल्याण करो एवी इच्छा राखवामां आवेछे. अंतमां आवा आवा उपयोगी ग्रन्थो प्रसिद्ध करवा वावत सूचना करवा मोटे परमपूज्य मुनिमहाराज श्रीहंसविजयजी महाराजश्रीनो उपकार मानी विरसीए छीए.

ली.

फुलचन्द हरिचन्द दोशी

सुप्रिन्टेन्डन्ट श्रीयशोविजयजी जैन गुरुकुल, पालीताणा. ता. १. १२. १९१९

पण्डितश्रीपद्मविजयशिष्य-ज्योतिर्विजयविरचितम्-

गुर्जरभाषानुवादसमलङ्कृतम्-

तत्त्वामृतम् ।

इष्टदेवने नमस्काररूप मङ्गलाचरण, तथा ग्रन्थ वनावधानुं प्रयोजन विगरे

देवदेवं जिनं नत्वा भवोद्भवविनाशकम् । वक्ष्येऽहं देशनां काञ्चिद् मतिहीनोऽपि भक्तिः ॥ १ ॥
संसारं पर्यटन् जन्तुर्बहुयोनिसमाकुले । शरीरं मानसं दुःखं प्राप्नोति वत् दारुणम् ॥ २ ॥
आर्तध्यानरतो मूढो न करोत्यात्मनो हितम् । तेनाऽसौ सुमहाक्लेशं परत्रेह च गच्छति ॥ ३ ॥

देवता पण देव, अने संसारने विषे जन्मादिनो नाश करनार श्रीजिनेश्वरने नमस्कार करीने, हुं बुद्धिहीन छतां पण भक्तिने लीधे कांइक हितोपदेश कहुं छुं ॥ १ ॥ चोराशी लाख जीवायोनिए करीने व्याप्त आ संसारमां भट-
कतो प्राणी, शारीरिक अने मानसिक भयंकर दुःखने पामेछे ॥ २ ॥ मूढ पुरुष आर्तध्यानमां रक्त थवाथी आत्मानुं हित करी शकतो नथी, तेथी ते आ भव अने परभवमां अत्यंत क्लेशने पामेछे ॥ ३ ॥

आत्माने आ लोक अने परलोकमां सुखप्राप्तिना उपायो

भाषान्तर-
सहित,

ज्ञानभावनाया जीवो लभते हितमात्मनः । विनयाचारसम्पन्नो विषयेषु पराङ्मुखः ॥ ४ ॥
आत्मानं भावयेन्नित्यं ज्ञानेन विनयेन च । मा पुनर्भ्रियमाणस्य पश्चात्तापो भविष्यति ॥ ५ ॥
तथा हि सत्तपः कार्यं ज्ञानसद्भावभावितैः । यथा विमलतां याति चेतोरत्नं सुदुर्लभम् ॥ ६ ॥
नृजन्मनः फलं सारं यदेतज्ज्ञानसेवनम् । अनिगूहितवीर्यस्य संयमस्य च धारणम् ॥ ७ ॥
ज्ञान-ध्यानो-पवासैश्च परीषहजयैस्तथा । शील-संयमयोगैश्च स्वात्मानं भावयेत् सदा ॥ ८ ॥
ज्ञानाभ्यासः सदा कार्यो ध्यानेनाऽध्ययनेन च । तपसो रक्षणं चैव यदीच्छेद्विदितमात्मनः ॥ ९ ॥

विनयाचारे करीने युक्त अने विषयोथी पराङ्मुख थयेलो प्राणी ज्ञाननी भावना वडे आत्माना हितने मेळवे छे ॥ ४ ॥ ज्ञान अने विनय वडे करीने निरंतर आत्मचिन्तन करवुं जोडए, तेम करवाथी मृत्यु वखते पश्चात्ताप थतो नथी ॥ ५ ॥ ज्ञाननी सद्भावनाथी युक्त थयेला जीवोए अवश्य तेवा प्रकारनुं श्रेष्ठ तप करवुं जोडए, के जेथी अत्यंत दुर्लभ चित्तरूपी रत्न निर्मळताने पामे ॥ ६ ॥ मनुष्य जन्मनुं श्रेष्ठ फल एज छे के-ज्ञाननुं सेवन करवुं, अने मन वचन तथा कायानुं वीर्य गोपव्या विना संयमने धारण करवो ॥ ७ ॥ ज्ञान ध्यान अने उपवास वडे, तथा परीषहना जय वडे-सहन करवा वडे, तेमज शील अने संयमना योगो वडे निरन्तर पोताना आत्माने भावित-वासित करवो ॥ ८ ॥ जो मनुष्य पोताना आत्मानुं हित इच्छतो होय तो तेणे निरन्तर शुभ-ध्यान अने अध्ययन वडे ज्ञाननो अभ्यास करवो, अने तपनुं पण आचरण करवुं ॥ ९ ॥

જ્ઞાનાદિર્ઘસ્ય સૂર્યઃ સ્યાદ્ નિલ્યમુદ્દ્યોતકારકઃ । તસ્ય નિર્મલતાં યાતિ પૃથ્વિન્દ્રિયદિગાનનમ્ ॥ ૧૦ ॥
 એતદ્ધ્યાનફલં નામ ચચ્ચારિત્રોદ્યમઃ સદા । ક્રિયતે પાપનિર્મુક્તેઃ સાધુસેવાપરાયણૈઃ ॥ ૧૧ ॥
 સર્વં દ્વન્દ્વં પરિલજ્ય નિમૃતેનાન્તરાત્મના । જ્ઞાનામૃતં સદા પેયં ચિત્તાહ્લાદનમુત્તમમ્ ॥ ૧૨ ॥
 જ્ઞાનં નામ મહારત્નં યન્ન પ્રાપ્તં કદાચન । સંસારે ભ્રમતા ભીમે નાનાદુઃખવિધાયિનિ ॥ ૧૩ ॥
 અધુના તત્ ત્વયા પ્રાપ્તં સમ્યગ્દર્શનસંયુતમ્ । પ્રમાદં મા પુનઃ કાર્ષીર્વિષયાસ્વાદલાલસઃ ॥ ૧૪ ॥
 આત્માનં સતતં રક્ષેદ્ જ્ઞાન-ધ્યાન-તપોવલૈઃ । પ્રમાદિનોઽસ્ય જીવસ્ય શીલરત્નં વિલુપ્યતે ॥ ૧૫ ॥

જે પુરુષના અન્તઃકરણમાં નિરંતર પ્રકાશ કરનાર, જ્ઞાનાદિ રૂપી સૂર્ય ઝાંચો છે, તેના પાંચ ઇન્દ્રિયો રૂપી દિશા-
 ઓનાં મુલ નિર્મલતાને પામે છે ॥ ૧૦ ॥ ધ્યાનનું ફલ એ છે, કે જેથી પાપ રહિત અને સાધુની સેવામાં તત્પર
 થયેલા પુરુષો હમેશાં ચારિત્રનો ઉદ્યમ કરે ॥ ૧૧ ॥ સર્વ રાગ-દ્વેષાદિ દ્વન્દ્વનો ત્યાગ કરીને, નિશ્ચલ અન્તરાત્મા
 વડે નિરંતર ચિત્તને આહ્વાદ કરનાર, શ્રેષ્ઠ જ્ઞાનામૃતનું પાન કરું ॥ ૧૨ ॥ જ્ઞાન એ મહારત્ન છે, કે જે વિવિધ
 દુઃખ ઉત્પન્ન કરનાર આ ભયંકર સંસારમાં ભ્રમણ કરતા જીવે કદાપિ પ્રાપ્ત કર્યું નથી ॥ ૧૩ ॥ હે જીવ ! તે
 જ્ઞાન હમણાં તં સમ્યગ્દર્શન (સમક્રિત) સહિત પ્રાપ્ત કર્યું છે, તો હવે ફરીથી વિષયોના આસ્વાદમાં લંપટ
 થઈને, પ્રમાદ કરીશ નહીં ॥ ૧૪ ॥ જ્ઞાન ધ્યાન અને તપના વલ વડે આત્માનું નિરંતર રક્ષણ કરવાની જરૂર
 છે, કેમકે આ જીવ જો તેમાં પ્રમાદ કરે છે તો, તેનું શીલરૂપી રત્ન નાશ પામે છે ॥ ૧૫ ॥

શીલરત્નં હૃતં યસ્ય મોહધ્વાન્તમુપેયુષઃ । નાનાદુઃખશતાકીર્ણં નરકે પતનં ધ્રુવમ્ ॥ ૧૬ ॥
 યાવત્સ્વાસ્થ્યં શરીરસ્ય યાવન્નિદ્રિયસમ્પદઃ । તાવદ્ યુક્તં તપઃ કર્તુ વાર્ધક્યે કેવલં શ્રમઃ ॥ ૧૭ ॥
 શુદ્ધે તપસિ સદ્વીર્યં જ્ઞાનં કર્મપરિક્ષયે । ઉપયોગં ધનં પાત્રે યસ્ય યાતિ સ પણ્ડિતઃ ॥ ૧૮ ॥
 ગુરુશુશ્રૂષયા જન્મ ચિત્તં સદ્ધ્યાનચિન્તયા । શ્રુતં યમ-શમે યાતિ વિનિયોગં સ પુણ્યભાક્ ॥ ૧૯ ॥
 છિન્ત્વા સ્નેહમયાન્ પાશાન્ ભિન્ત્વા મોહમહાર્ગલમ્ । સત્ચારિત્રસમાયુક્તાઃ શૂરા મોક્ષપથે સ્થિતાઃ ૨૦

મોહ રૂપી અન્ધકારમાં ફસેલા જે પુરુષનું શીલ રૂપી રત્ન ગયું છે, તેનું અવશ્ય વિવિધ પ્રકારના સંકડો દુઃખોથી વ્યાપ્ત એવા, નરકમાં પતન થાય છે ॥ ૧૬ ॥ જ્યાં સુધી શરીરની સ્વચ્છતા છે, અને જ્યાં સુધી હિન્દ્રિયોની સમ્પત્તિ (પરિપૂર્ણ પ્રાપ્તિ) યથાર્થ છે, ત્યાં સુધી તપ કરવો યોગ્ય છે, કેમકે વૃદ્ધાવસ્થામાં તો કેવલ શ્રમ જ છે, એટલે કે- તે વચ્ચે તપ થઈ શકતો નથી ॥ ૧૭ ॥ જે પુરુષનું સદ્વીર્ય શુદ્ધ તપને વિષે ઉપયોગી થાય છે, જ્ઞાન કર્મનો ક્ષય કરવામાં ઉપયોગી થાય છે, અને જેનું ધન સત્પાત્રને વિષે ઉપયોગી થાય છે તેજ પુરુષ પંડિત છે એમ જાણવું ॥ ૧૮ ॥ જેનો જન્મ ગુરુની સેવામાં ઉપયોગી થાય છે, જેનું ચિત્ત ઉત્તમ ધ્યાનના ચિંતવનમાં ઉપયોગી થાય છે, અને જેનું શ્રુત-જ્ઞાન નિયમ અને શમતામાં ઉપયોગી થાય છે તે પુરુષને પુણ્યશાઢી જાણવો ॥ ૧૯ ॥ શૂરવીર પુરુષો સ્નેહમય પાશને અને મોહરૂપી મોટી અર્ગલા (સાંકલ) ને ભેદીને, ઉત્તમ ચારિત્ર વડે યુક્ત થઈ મોક્ષમાર્ગમાં જ પ્રવર્તેલા છે ॥ ૨૦ ॥

કર્મણા મોહનીયેન મોહિતં સકલં જગત્ । ધન્યા મોહં સમુત્સાર્ય તપસ્યન્તિ મહાધિયઃ ॥ ૨૧ ॥
અહો ! મોહસ્ય માહાત્મ્યં વિદ્વાંસો યેઽપિ માનવાઃ । મુહ્યન્તિ તેઽપિ સંસારે કામા-ધર્મરતિતત્પરાઃ ॥

આત્માને સંસારમાં ભ્રમણ કરાવનાર અંતરંગ શત્રુઓ

કામઃ ક્રોધસ્તથા લોભો રાગો દ્વેષશ્ચ મત્સરઃ । મદો માયા તથા મોહઃ કન્દર્પો દર્પ એવ ચ ॥ ૨૩ ॥
એતે હિ રિપવો ધોરા ધર્મસર્વસ્વઘા(હા) રિણઃ । એતૈર્વિમ્બ્રમ્યતે જીવઃ સંસારે બહુદુઃખદે ॥ ૨૪ ॥ યુગ્મમ્ ।
રાગ-દ્વેષમયો જીવઃ કામ-ક્રોધવશં ગતઃ । લોભ-મોહ-મદાવિષ્ટઃ સંસારે સંસરત્યસૌ ॥ ૨૫ ॥

મોહનીય કર્મના ઉદયથી સમગ્ર જગત્ મોહ પામેલું છે, તેમાં જે મહા બુદ્ધિમાન્ પુરુષો મોહનો ત્યાગ કરીને તપસ્યા કરેછે-ચારિત્ર ગ્રહણ કરેછે, તેઓ જ ધન્ય છે ॥ ૨૧ ॥ અહો ! મોહનું માહાત્મ્ય, તેનો પ્રભાવ તો જુઓ, કે જેથી વિદ્વાન્ મનુષ્યો પણ આ સંસારમાં કામ અને અર્થની પ્રીતિ (પ્રાપ્તિ) માં તત્પર થઈને મોહ પામેછે-પડેછે. ॥ ૨૨ ॥ કામ (ઈચ્છા), ક્રોધ, લોભ, મત્સર, મદ, માયા, મોહ, કામદેવ, અને અહંકાર, આ અગ્યાર ધર્મ રૂપી સર્વસ્વનું હરણ કરનારા ભયંકર શત્રુઓ છે; અને તેઓને વશ થઈને જ આ જીવ, અત્યંત દુઃખને આપનારા આ સંસારમાં પરિભ્રમણ કર્યા કરેછે ॥ ૨૩-૨૪ ॥ રાગ-દ્વેષમય થયેલો, કામ-ક્રોધને વશ થયેલો, તથા લોભ મોહ અને મદથી વ્યાપ્ત થયેલો આ જીવ સંસારમાં ભ્રમણ કરેછે ॥ ૨૫ ॥

સમ્યક્ત્વજ્ઞાનસંપન્નો જૈનભક્તો જિતેન્દ્રિયઃ । લોભ-મોહ-મદૈસ્થક્તો મોક્ષભાગી ન સંશયઃ ॥ ૨૬ ॥
 કામઃ ક્રોધસ્તથા મોહસ્તથા મોહસ્તથોઽપ્યેતે મહાદ્વિષઃ । એતે ન નિર્જિતા યાવત્તાવત્સૌખ્યં કુતો નૃણામ્ ? ૨૭
 નાસ્તિ કામસમો વ્યાધિર્નાસ્તિ મોહસમો રિપુઃ । નાસ્તિ ક્રોધસમો વહ્નિર્નાસ્તિ જ્ઞાનસમં સુખમ્ ૨૮
 કપાયવિપયાર્તાનાં દેહિનાં નાસ્તિ નિર્વૃત્તિઃ । તેષાં ચ વિરમે સૌખ્યં જાયતે પરમાદ્ભુતમ્ ॥ ૨૯ ॥
 કપાય-વિપયૈ રોગૈરાત્માનં પીડિતં સદા । ચિકિત્સતાં પ્રયત્નેન જિનવાક્સારભેષજૈઃ ॥ ૩૦ ॥
 વિષયોરગદૃષ્ટ્ય કષાયવિષમોહિનઃ । સંયમો હિ મહામન્ત્રસ્ત્રાતા સર્વત્ર દેહિનઃ ॥ ૩૧ ॥

જે પ્રાણી સમ્યક્ પ્રકારના જ્ઞાને કરીને સહિત હોય, જિનદેવની ભક્તિમાં તત્પર હોય, इन्द्रियोનો જય કરનાર હોય, તથા લોભ મોહ અને મદ વડે રહિત હોય તે મોક્ષને મજનાર-પામનાર થાય છે, તેમાં કાંઈ પણ સંશય નથી ॥ ૨૬ ॥
 કામ ક્રોધ અને મોહ, એ ત્રણે આ પ્રાણીના મોટા શત્રુઓ છે. જ્યાં સુધી એ શત્રુઓ જીતાયા નથી ત્યાં સુધી મનુષ્યને સુખ ક્યાંથી મળે ? ॥ ૨૭ ॥ કામ સમાન બીજો કોઈ વ્યાધિ નથી, મોહ સમાન બીજો કોઈ શત્રુ નથી, ક્રોધ સમાન બીજો કોઈ અગ્નિ નથી, અને જ્ઞાન સમાન બીજું કાંઈ સુખ નથી ॥ ૨૮ ॥ કષાય અને વિષ-યથી પીડાતા પ્રાણીઓને જરા પણ સુખ નથી, પણ જો તે કષાયની વિરતિ (અભાવ) થાય તો અત્યંત અદ્ભુત સુખ પ્રાપ્ત થાય ॥ ૨૯ ॥ કષાય અને વિષય રૂપી રોગો વડે પીડાતા આત્માની નિરન્તર ચત્તર્પૂર્વક જિનેશ્વરની વાણીરૂપ ઉત્તમ ઔષધ વડે ચિકિત્સા કરવી જોઈએ ॥ ૩૦ ॥ વિષય રૂપી સર્પથી હસાણલા અને કષાયરૂપી વિષથી મૂર્છા પામેલા પ્રાણીનું સંયમરૂપી મહામન્ત્ર જ સર્વત્ર રક્ષણ કરે છે ॥ ૩૧ ॥

કપાયકલુપો જીવો રાગરક્ષિતમાનસઃ । ચતુર્ગતિભવામ્મોદ્યો મિત્તનૌરિવ સીદતિ ॥ ૩૨ ॥
 કપાયવશગો જીવઃ કર્મ વધ્નાતિ દારુણમ્ । તેનાસૌ હ્રેશમાપ્નોતિ ભવકોટિષુ દુસ્તરમ્ ॥ ૩૩ ॥
 કપાય-વિષયૈશ્ચિત્તં સિથ્યાત્વેન ચ સંયુતમ્ । સંસારવીજતાં યાતિ ન યાતિ મોક્ષવીજતામ્ ॥ ૩૪ ॥
 કપાયવિજયે સૌખ્યમિન્દ્રિયાણાં ચ નિગ્રહે । જાયતે પરમોત્કૃષ્ટમાત્મનો ભવભેદિ યત્ ॥ ૩૫ ॥
 કપાયાન્ શત્રુવત્ પદ્યેદ્ વિષયાન્ વિષવત્તથા । મોહં ચ પરમં વ્યાધિમેવમૂઢુર્વિચક્ષણાઃ ॥ ૩૬ ॥
 કપાય-વિષયૈશ્ચૌરૈર્ધર્મરત્નં વિલુપ્યતે । વૈરાગ્યસ્તદ્ધારાભિઃ શૂરાઃ કુર્વન્તિ રક્ષણમ્ ॥ ૩૭ ॥

જે જીવ કપાયો વડે મલીન થયેલો હોય અને જેનું મન રાગ વડે રંગાયેલું હોય તે જીવ, જેનું વહાણ માંગી ગયું હોય એવા પુરુષની જેમ, આ ચાર ગતિવાળા સંસારરૂપી સમુદ્રને વિષે સીદાય છે ॥ ૩૨ ॥ કપાયને વશ થયેલો જીવ મર્યાદા કર્મને વાંધે છે, અને તેથી તે કરોડો જન્મને વિષે અપાર હેશને પામે છે ॥ ૩૩ ॥ કપાય વિષય અને સિથ્યાત્વ વડે સંયુક્ત થયેલું ચિત્ત સંસારનું કારણ વનેછે, પણ મોક્ષનું કારણ કદિ થતું નથી ॥ ૩૪ ॥ કપાયનો વિજય કરવાથી અને ઇન્દ્રિયોનો નિગ્રહ કરવાથી જીવને સંસારનો નાશ કરનારું અત્યંત ઉત્કૃષ્ટ સુખ પ્રાપ્ત થાયછે ॥ ૩૫ ॥ પંડિતો કહેછે કે-કપાયોને શત્રુની જેવા જાણવા, વિષયોને વિષ જેવા જાણવા, અને મોહને મહાવ્યાધિ જેવો જાણવો ॥ ૩૬ ॥ કપાય અને વિષયો રૂપી ચોરો ધર્મરૂપી રત્નને લૂંટી લે છે, તેનું શૂર-વીરો વૈરાગ્યરૂપી સજ્જાની ધારા વડે રક્ષણ કરેછે ॥ ૩૭ ॥

સમકિતની શ્રેષ્ઠિતા, અને તેને સેવવાનો ઉપદેશ

કપાયકર્ષણં કૃત્વા વિષયાણામસેવનમ્ । એતદ્ધિ માનવાઃ ! પથ્યં સમ્યગ્દર્શનમુત્તમમ્ ॥ ૩૮ ॥
કપાયાતપતસાનાં વિષયામયમોહિનામ્ । સંયોગાડ્યોગશ્ચિન્નાનાં સમ્યક્ત્વં પરમં હિતમ્ ॥ ૩૯ ॥
ચરં નરકવાસોઽપિ સમ્યક્ત્વેન સમાયુતઃ । ન તુ સમ્યક્ત્વહીનસ્ય નિવાસો દિવિ રાજતે ॥ ૪૦ ॥
સમ્યક્ત્વેન હિ યુક્તસ્ય ધ્રુવં નિર્વાણસદ્ગમઃ । મિથ્યાદૃશોઽસ્ય જીવસ્ય સંસારે ભ્રમણં સદા ॥ ૪૧ ॥
સમ્યક્ત્વં પરમં રત્નં શઙ્ખાદિમલવર્જિતમ્ । સંસારદુઃખદારિદ્યં નાશયેત્ સુવિનિશ્ચિતમ્ ॥ ૪૨ ॥
પષ્ઠિતોઽસૌ ચિનીતોઽસૌ ધર્મજ્ઞઃ પ્રિયદર્શનઃ । યઃ સદાચારસમ્પન્નઃ સમ્યક્ત્વદ્વદ્દમાનસઃ ॥ ૪૩ ॥

હે મનુષ્યો ! કપાયોનું કર્પણ એટલે નાશ અને વિષયોનો ત્યાગ કરીને ચેરેચરા પથ્યરૂપ ઉત્તમ સમ્યગ્દર્શનું તમે પાલન કરો ॥ ૩૮ ॥ કષાય રૂપી તાપવડે તપેલા, વિષયો રૂપી રોગો વડે પીડાયેલા, તથા સંયોગ અને વિયોગ વડે ચેદ પામેલા જીવોને એક સમ્યક્ત્વ (રૂપ પથ્ય) જ ઉત્કૃષ્ટ હિતકારક છે ॥ ૩૯ ॥ સમ્યક્ત્વ સહિત નરકમાં પણ વસવું સારું છે, પરંતુ સમ્યક્ત્વ રહિત સ્વર્ગમાં વસવું શોભતું નથી-સારું નથી ॥ ૪૦ ॥ જે જીવ સમ્યક્ત્વ સહિત હોય છે તે જીવને અવશ્ય મોક્ષની પ્રાપ્તિ થાય છે, પરંતુ જે જીવ મિથ્યાદૃષ્ટિ હોય છે તેને તો નિરંતર સંસારમાં ભ્રમણ કરવાનું જ છે ॥ ૪૧ ॥ જેની પાસે શંકાદિ મેલ રહિત શ્રેષ્ઠ સમકિતરૂપી રત્ન હોય છે, તે અવશ્ય સંસારનાં દુઃખરૂપી દારિદ્ર્યનો નાશ કરી શકે છે ॥ ૪૨ ॥ જે સદાચાર વડે યુક્ત છે, અને જેનું મન સમકિતમાં દૃઢ છે, તે જ પંડિત છે, તે જ વિનયવંત છે, તે જ ધર્મનો જાણકાર છે, અને તેનું જ દર્શન લોકોને પ્રિય હોય છે ॥ ૪૩ ॥

જરા-મરણરોગાણાં સમ્યક્ત્વ-જ્ઞાનભેષજૈઃ । શમનં કુરુતે યસ્તુ સ વૈ વૈદ્યોઽભિધીયતે ॥ ૪૪ ॥
 જન્માન્તરાર્જિતં કર્મ સમ્યક્ત્વ-જ્ઞાન-સંયમૈઃ । નિરાકર્તુ સદા યુક્તમર્ણસ્ય નિરોધનમ્ ॥ ૪૫ ॥
 સમ્યક્ત્વં ભાવયેત્ ક્ષિપ્રં સજ્ઞાનં ચરણં તથા । કુચ્છ્રાત્ સુચરિતં પ્રાસં નૃત્વં યાતિ નિર્રથકમ્ ॥ ૪૬ ॥
 અતીતેનાપિ કાલેન યન્ન પ્રાસં કદાચન । તદિદાનીં ત્વયા પ્રાસં સમ્યગ્દર્શનમુત્તમમ્ ॥ ૪૭ ॥
 ઉત્તમે જન્મનિ પ્રાપ્તે ચારિત્રં કુરુ યત્નતઃ । સદ્ધર્મે ચ પરાં ભક્તિં શભે ચ પરમાં રતિમ્ ॥ ૪૮ ॥
 અનાદિકાલં જીવેન પ્રાસં દુઃખં પુનઃ પુનઃ । મિથ્યામોહપરીતેન કષાયવશવર્તિના ॥ ૪૯ ॥

જે સમ્યક્ત્વ અને જ્ઞાનરૂપી ઔષધ વડે જન્મ જરા અને મરણાદિ રોગોની શાંતિ કરેછે, તેજ સાચો વૈદ્ય કહેવાય છે ॥ ૪૪ ॥ સમ્યક્ત્વ જ્ઞાન અને સંયમે કરીને જન્માંતરમાં ઉપાર્જન કરેલા કર્મનો નાશ કરવો યોગ્ય છે, અને નવાં બંધાતો કર્મનો નિરોધ કરવો યોગ્ય છે ॥ ૪૫ ॥ આત્માને વિષે શીઘ્રપણે સમ્યક્ત્વની ભાવના કરવી, તથા જ્ઞાન સહિત ચારિત્રની ભાવના કરવી, કારણ કે-મહાકથથી પ્રાપ્ત થયેલો આ મનુષ્ય જન્મ તે ત્રણ વિના નિર્રથક ચાલ્યો જાયછે. તેથી મનુષ્યપણાને સમક્ષિતાદિ વિના નિષ્ફલ જવા દેવું નહીં ॥ ૪૬ ॥ હે જીવ ! અનંતા અતીત (ગયેલા) કાલે કરીને પણ તેં જે કદાપિ પ્રાપ્ત કર્યું નથી તે ઉત્તમ સમક્ષિત તેને આજ પ્રાપ્ત થયું છે ॥ ૪૭ ॥ તું ઉત્તમ કુલમાં જન્મ પામ્યો છે, તો યત્નથી ચારિત્ર અંગીકાર કર, ઉત્તમ ધર્મમાં અત્યંત ભક્તિ ધારણ કર, અને ઉપશમને વિષે ઉત્કૃષ્ટ પ્રીતિ ધારણ કર ॥ ૪૮ ॥ મિથ્યા મોહથી વીંદાયેલા અને કષાયને વશ થયેલા આ જીવે અનાદિ કાલથી ચારંવાર દુઃખ જ પ્રાપ્ત કર્યું છે ॥ ૪૯ ॥

સમ્યક્ત્વાદિત્યસંભિન્નં કર્મધ્વાનં વિનશ્યતિ । આસન્નભવ્યસત્ત્વાનાં કાલલબ્ધ્યાદિસન્નિધૌ ॥૫૦॥
 સમ્યક્ત્વભાવશુદ્ધેન વિષયોસદ્ભવર્જિના । કષાયવિરતેનૈવ ભવદુઃખં વિહન્યતે ॥ ૫૧ ॥
 સંસારધ્વંસનં પ્રાપ્ય સમ્યકબુદ્ધ્યે ત્તાશયન્તિ યે । વર્મન્તિ તેઽમૃતં પીત્વા સર્વવ્યાધિહરં પુનઃ ॥ ૫૨ ॥

ધર્મસ્વમિથ્યાત્વની દુષ્ટતા, તેને ત્યાગવાનો ઉપદેશ

મિથ્યાત્વં પરમં બીજં સંસારસ્ય દુરાત્મનઃ । તસ્માન્તદેવ મોક્તવ્યં મોક્ષસૌખ્યં જિઘૃક્ષુણા ॥ ૫૩ ॥
 આત્મતત્ત્વં ન જાનન્તિ મિથ્યામોહેન મોહિતાઃ । મનુજા યેન માનસ્યા વિપ્રલબ્ધાઃ કુશાસનૈઃ ॥૫૪॥

ઉદયકાલની પ્રાપ્તિ વિગેરે સામગ્રી નજીક આવેછે ત્યારે, આસન્નભવી જીવોનું, સમક્તિરૂપી સૂર્યે ભેદેલું કર્મ રૂપી અંધારું નાશ પામેછે ॥૫૦॥ જે જીવ સમક્તિના સદ્ભાવથી શુદ્ધ થયો હોય, વિષયોને વિષે આસક્તિ રહિત થયો હોય, તથા કપાયોનો જેણે નાશ કર્યો હોય, તેજ આ સંસારનાં દુઃખો હળી શકેછે ॥૫૧॥ જેઓ સંસારનો નાશ કરનારું સમક્તિ પામીને પાછો તેનો (સમક્તિનો) નાશ કરેછે-તેથી અટ થાયછે, તે મૂઢ પુરુષો સર્વ વ્યાધિને નાશ કરનાર અમૃતનું પાન કરીને પાછું તેને વમી નાંખેછે એમ જાણવું ॥ ૫૨ ॥ દુષ્ટસ્વરૂપવાળા સંસારનું મૂક બીજ મિથ્યાત્વ છે, તેથી મોક્ષ સુખ પ્રાપ્ત કરવાને ઇચ્છનાર પુરુષે તે મિથ્યાત્વનોજ ત્યાગ કરવો જોઈએ ॥ ૫૩ ॥ ઘોટા મોહે કરીને મોહ પામેલા અને તેથી કરીને જ અભિમાનને પામેલા મનુષ્યો આત્મતત્ત્વ જાણી શકતા નથી, કારણ કે-તેઓ કુશાસને માનનારા મિથ્યાદૃષ્ટિઓ વડે ઠગાયા છે ॥ ૫૪ ॥

दुःखाच्च भीरवोऽप्येते सुधर्मं नहि कुर्वन्ते । कर्मणा मोहनीयेन मोहिता बहवो जनाः ॥ ५५ ॥
 कथं न रमते चित्तं धर्मेऽनेकसुखप्रदे । जीवानां दुःखभीरूणां प्रायो मिथ्यादृशो यतः ॥ ५६ ॥
 दुःखं न शक्यते सोढुं पूर्वकर्मोर्जितं नरैः । तस्मात् कुरुत सद्धर्मं धेन तत्कर्म नश्यति ॥ ५७ ॥

धर्म करवानो उपदेश

सुकृतं तु भवेद् यस्य तेन यान्ति परिक्षयम् । दुःखोत्पादनभूतानि दुष्कर्माणि समन्ततः ॥ ५८ ॥
 धर्म एव सदा कार्यो सुक्त्वा व्यापारमन्यतः । यः करोति परं सौख्यं यावन्निर्वाणसङ्गमम् ॥ ५९ ॥
 क्षणे हि समतिक्रान्ते सद्धर्मपरिवर्जिते । आत्मानं सुषितं मन्ये कषायेन्द्रियतस्करैः ॥ ६० ॥

दुःखथी भय पाण्या छतां आवणा लोको मोहनीय कर्म वडे मोह पामेला होवाथी सद्धर्म करी शकता नथी ॥ ५५ ॥
 दुःखथी वीकण होवा छतां पण घणा जीवोनुं चित्त, अनेक सुख आपनार धर्ममां कोइ पण प्रकारे आनंद पामनुं
 नथी, कारण के-तेओ प्राये मिथ्यादृष्टि होयछे ॥ ५६ ॥ पूर्वना कर्मोथी उपार्जन करेछुं दुःख मनुष्यो सहन करी शकता
 नथी, तेथी हे मव्यो ! तमे सद्धर्मनुं सेवन करो, के जेथी ते दुःखदायी कर्मोनो नाश थाय ॥ ५७ ॥ जे पुरुषे सुकृत कर्मु
 होय, ते पुरुषने ते सुकृत वडे दुःखने उत्पन्न करनार दुष्कर्मो चोतरफथी क्षय पामेछे ॥ ५८ ॥ अन्य व्यापारने छोडीने
 निरंतर धर्म ज करवो जोइए, के जे धर्म यावद् मोक्ष पदवी प्राप्ति स्वरूप उत्कृष्ट सुख करे छे ॥ ५९ ॥ जो एक क्षण
 पण सद्धर्म कर्मा विना व्यतीत थाय, तो कषाय अने इन्द्रियो रूपी चोरोए आत्माने लूट्यो छे एम हुं मानुंछुं ॥ ६० ॥

ધર્મકાર્યે મતિસ્તાવદ્ યાવદાયુર્દૃઢં તવ । આયુઃકર્મણિ સંક્ષીણે પશ્ચાત્ત્વં કિં કરિષ્યસિ ? ॥ ૬૧ ॥
 ધર્મમાચર યત્નેન મા ભવ ત્વં મૃતોપમઃ । સદ્ધર્મેચેતસાં પુંસાં જીવિતં સફલં ભવેત્ ॥ ૬૨ ॥
 મૃતા નૈવ મૃતાસ્તેઽન્ન યે નરા ધર્મકારિણઃ । જીવન્તોઽપિ મૃતાસ્તે વૈ યે નરાઃ પાપકારિણઃ ॥ ૬૩ ॥
 ધર્મમૃતં સદા પેયં દુઃસ્વાત્કલ્પવિનાશનમ્ । યસ્મિન્ પીતે પરં સૌહ્યં જીવાન્નાં જાયતે સદા ॥ ૬૪ ॥
 સ ધર્મો યો દયાયુક્તઃ સર્વપ્રાણિહિતપ્રદઃ । સ એવોત્તારણે શક્તો ભવાન્મ્ભોધેઃ સુદુસ્તરાત્ ॥ ૬૫ ॥
 યદા કણ્ઠગતપ્રાણો જીવોઽસૌ પરિવર્તતે । નાઽન્યઃ કશ્ચિત્તદા ત્રાતા સુક્ત્વા ધર્મ જિનોદિતમ્ ૬૬

હે જીવ ! જ્યાં સુધી તારું આયુષ્ય દૃઢ છે, ત્યાં સુધી તને ધર્મકાર્યમાં મતિ થઈ શકશે; પરંતુ જ્યારે આયુષ્યકર્મનો ક્ષય થશે ત્યારે તું શું કરીશ ? કાંઈ પણ કરી શકીશ નહીં, માટે પ્રથમથી જ ધર્મમાં મતિ રાખ ॥ ૬૧ ॥
 હે ચેતન ! તું યત્ન વડે ધર્મનું આચરણ કર, મરેલા જેવો ન થા; કારણ કે-જેનું ચિત્ત સદ્ધર્મમાં તત્પર હોય, તેનું પુરુષોનું જીવિત સફળ છે ॥ ૬૨ ॥ જે પુરુષો ધર્મ કરેછે-સેવેછે તેઓ આ જગત્માં મરેલા હોય તો પણ તેમને મરેલા ન જાણવા-જીવતા જ જાણવા. અને જે મનુષ્યો પાપકર્મને કરનારા છે તે જીવતા છતાં મરેલા જેવા છે ॥ ૬૩ ॥
 દુઃખ અને વ્યાધિનો નાશ કરનાર ધર્મરૂપી અમૃતનું નિરંતર પાન કરું જોઈએ. તેનું પાન કરવાથી જીવોને નિરંતર ઉત્કૃષ્ટ સુખ પ્રાપ્ત થાયછે ॥ ૬૪ ॥ જે ધર્મ દયા વડે યુક્ત હોય, તથા જે સર્વપ્રાણીઓને હિતકર હોય તે જ ધર્મ કહેવાય છે, અને તે જ ધર્મ દુસ્તર સંસાર સમુદ્રથી તારવા શક્તિમાન્ છે ॥ ૬૫ ॥ જ્યારે આ જીવના પ્રાણો કંઠમાં આવેછે- મરવાની તૈયારીમાં હોય છે, ત્યારે એક જિનેશ્વરે કહેલા ધર્મ વિના વીજું કોઈ તેનું રક્ષણ કરી શકતું નથી ॥ ૬૬ ॥

अल्पपायुषा नरेणेह धर्मकर्माऽविजानता । न ज्ञायते कदा मृत्युर्भविष्यति न संशयः ॥ ६७ ॥

आयुष्यनी अनित्यता

आयुर्थस्यापि दैवज्ञैः परिज्ञाते हि जातके । तस्यापि क्षीयते सद्यो निमित्तान्तरसङ्गतः ॥ ६८ ॥

जिनेन्द्र प्ररूपित धर्मथी सुखनी प्राप्ति, अने दुःखनो विनाश

जिनैर्निर्गदितं धर्म सर्वसौख्यमहानिधि । ये न तत्प्रतिपद्यन्ते तेषां जन्म निरर्थकम् ॥ ६९ ॥
हितं कर्म परित्यज्य पापकर्मसु रज्यते । तेन वै दृढ्यते चेतः शोचनीयो भविष्यति ॥ ७० ॥

अल्प आयुष्यवालो अने धर्मकर्मने नहीं जाणनार मनुष्य पोताडुं मरण क्यारे आवशे ? ए जाणी शक्तो नथी, तेमां कांइ पण संशय नथी ॥ ६७ ॥ जन्म मरण जणावनारा ज्योतिष ग्रन्थने अनुसारे कदाच दैवज्ञोए कोइनुं आयुष्य जाणुं होय, तथापि तेनुं आयुष्य पण अन्य निमित्तना योगथी तत्काळ क्षीण थायछे ॥ ६८ ॥ जिनेश्वरोए सर्व सुखना मोटा निधिसमान धर्म कहेलो छे, ते धर्मने जेओ अंगीकार करता नथी, तेमनो जन्म निरर्थक छे ॥ ६९ ॥ जे प्राणी हितकारक धर्मकर्मनो त्याग करी पापकार्यमां आसक्त थायछे, तेनुं चित ते पापकार्य बडे बळेछे, अने तेथी ते शोक करवा लायक थायछे ॥ ७० ॥

यदि नामाऽप्रियं दुःखं सुखं च यदि वा प्रियम् । ततः कुरुत सद्धर्मं जिनानां जितजन्मनाम् ॥ ७१ ॥
 विशुद्धादेव सङ्कल्पाद् धर्मः सद्भिरुपावर्त्यते । खल्पेनैव प्रयासेन चित्रमेतद्दहो ! परम् ॥ ७२ ॥
 धर्म एव सदा ज्ञाता जीवानां दुःखसङ्कटात् । तस्मात् कुरुत भो यत् तत्राऽनन्तसुखप्रदे ॥ ७३ ॥
 यत्त्वया न कृतो धर्मः सदा मोक्षसुखावहः । प्रसन्नमनसा येन तेन दुःखी भवानिह ॥ ७४ ॥
 यत्त्वया क्रियते कर्म विषयान्धेन दारुणम् । उदये तस्य संप्राप्ते कस्ते ज्ञाता भविष्यति ? ॥ ७५ ॥

भोग्यो अतृप्ति, तेने त्याग करवानो उपदेश

सुखत्वाऽप्यनन्तशो भोगान् देवलोकं यथेप्सितान् । यो हि तृप्तिं न संप्राप्तः स किं प्राप्स्यति सांप्रतम् ॥

जो तमने दुःख अप्रिय लागतुं होय, अने सुख प्रिय लागतुं होय, तो जन्म-जराने जीतनारा जिनेश्वरना सद्धर्मेन आदरो ॥ ७१ ॥ अहो ! आ मोटुं आश्चर्य छे के-सत्पुरुषो अल्प प्रयास वडेज विशुद्ध भावनाथी धर्म उपाजने करे छे ॥ ७२ ॥ जीवोने निरंतर दुःखना संकटथी रक्षण करनार एक धर्म ज छे, तेथी हे भव्यप्राणीओ ! अनंत सुख आपनारा ते धर्मने विषे ज यत्न करो ॥ ७३ ॥ हे जीव ! तें प्रथम निरंतर मोक्षना सुखने चहन करनार धर्म प्रसन्नचित्ते कय्यो नहीं तेथी ज तुं आ जन्ममां दुःखी छे ॥ ७४ ॥ विषयमां अंध थयेली तुं जे दारुण (भयंकर) कर्म करेछे, तेनी उदय आवशे त्यारे तारो रक्षण करनार कोण थशे ? ॥ ७५ ॥ स्वर्गमां इच्छा प्रमाणे अनंतवार भोगो भोगव्या छतां पण जे जीव तृप्ति पाम्यो नहीं, ते जीव आ तुच्छ मनुष्यभवमां शी रीते तृप्ति पामशे ? ॥ ७६ ॥

વરં હાલાહલં મુક્તં વિષં તદ્ભવનાશનમ્ । ન તુ ભોગવિષં મુક્તમનન્તભવદુઃખદમ્ ॥ ૭૭ ॥

इन्द्रियोने कावुमां राखवानो उपदेश

इन्द्रियप्रभवं सौख्यं सुखाभासं न तत्सुखम् । तच्च कर्मविवन्धाय दुःखदानैकपण्डितम् ॥ ७८ ॥
अक्षाश्वान् निश्चलान् धत्स्व विषयोत्पथगामिनः । वैराग्यप्रग्रहाकुष्ठान् सन्मार्गे विनियोजय ॥ ७९ ॥
अक्षाण्येव स्वकीयानि शत्रवो दुःखहेतवः । विषयेषु प्रवृत्तानि कषायवशवर्तिनः ॥ ૮૦ ॥
इन्द्रियाणां यदा छन्दे वर्तते मोहसङ्गतः । तदात्मैव भवेच्छत्रुरात्मनो दुःखबन्धकः ॥ ૮૧ ॥

તે એકજ ભવનો નાશ કરનારં હાલાહલ વિપેલાહું સારં છે, પરંતુ અનંત ભવને વિષે દુઃખ આપનાર ભોગ રૂપી વિપેલાહું સારં નથી ॥ ૭૭ ॥ ઇન્દ્રિયોથી ઉત્પન્ન થતું સુખ એ સુખના આભાસ રૂપ જ છે, પણ તાત્વિક સુખ નથી. વલી તે સુખ કર્મના બંધનને માટે છે, અને દુઃખ દેવામાં તે મહાકુશલ છે ॥ ૭૮ ॥ હે જીવ ! વિષયરૂપી ઉન્માર્ગે જનારા ઇન્દ્રિયો રૂપી અર્થોને વૈરાગ્યરૂપી લગામ વડે સેંચીને નિશ્ચલ કર, અને સન્માર્ગે પ્રવર્તવિ ॥ ૭૯ ॥ કષાયને વશ થયેલા ગ્રાણીને વિષયોમાં પ્રવર્તેલી પોતાની ઇન્દ્રિયો જ દુઃખદાયી શત્રુઓ છે ॥ ૮૦ ॥ જ્યારે આ જીવં મોહ પામીને ઇન્દ્રિયોની ઇચ્છા પ્રમાણે વર્તે છે-ઇન્દ્રિયોને છૂટી મૂકે છે, ત્યારે આત્મા પોતે જ પોતાના દુઃખનું બંધન કરનાર શત્રુરૂપ થાયછે ॥ ૮૧ ॥

इन्द्रियाणि प्रवर्तन्ते विषयेषु निरन्तरम् । सज्ज्ञानभावनासक्ता वारयन्ति हि ते रताः ॥ ८२ ॥
 इन्द्रियेच्छारुजामज्ञः कुरुते यो ह्यपक्रमम् । तमेव मन्यते सौख्यं किं नु कष्टमतः परम् ॥ ८३ ॥
 आत्माभिलाषरागाणां यः श्रमः क्रियते बुधैः । तदेव परमं तत्त्वमित्यूचुर्ब्रह्मवेदिनः ॥ ८४ ॥
 इन्द्रियाणां शमेनाऽलं राग-द्वेषजयेन च । आत्मानं योजयेत् सम्यक् संसृतिच्छेदकारणम् ॥ ८५ ॥
 इन्द्रियाणि वशे यस्य यस्य दुष्टं न मानसम् । आत्मा धर्मरतो यस्य सफलं तस्य जीवितम् ॥ ८६ ॥

इन्द्रિયો નિરંતર વિષયોમાં પ્રવર્તેલી જ હોયછે, પરંતુ જેઓ આત્માનું હિત કરવામાં તત્પર હોય છે, તેઓ જ સત્યજ્ઞાનની ભાવનામાં આસક્ત થઈ તે ઇન્દ્રિયોને વિષયો થકી નિવર્તન કરેછે ॥ ૮૨ ॥ જે મૂર્ખ માણસ ઇન્દ્રિયોની ઇચ્છા રૂપી રોગમાં અર્જીર્ણની શુદ્ધિ કરેછે, અને તેને જ સુખ માને છે, તેથી વીજું કષ્ટ શું કહેવાય ? ॥ ૮૩ ॥ પંડિતો આત્માની (આત્મજ્ઞાનની) અભિલાષાના રાગને વિષે જે કાંઈ શ્રમ કરેછે તે જ ઉત્કૃષ્ટ તત્ત્વ છે, એમ વ્રહ્મજ્ઞાનીઓ કહેછે ॥ ૮૪ ॥ ઇન્દ્રિયોનો અત્યંત ઉપશમ કરીને તથા રાગ દ્વેષનો જય કરીને, આત્માને સંસારનો નાશ કરવામાં કારણરૂપ એવા જ્ઞાનાદિક ગ્રંથે સારી રીતે જોડવો જોઈએ ॥ ૮૫ ॥ જેને ઇન્દ્રિયો વશ છે, જેનું મન દુષ્ટ-દોષવાળું નથી, અને જેનો આત્મા ધર્મમાં તત્પર-મગ્ન છે, તેનું જીવિત સફળ છે ॥ ૮૬ ॥

જગત્સાં સત્પુરુષો કોણ ?

પરનિન્દાસુ યે સૂકા નિજશ્લાઘાપરાહ્મુત્ત્વાઃ । ઈદ્દશૈર્થે ગુણૈર્યુક્તાઃ પૂજ્યાઃ સર્વત્ર વિષ્ટપે ॥ ૮૭ ॥
પ્રાણનાશોઽપિ સંપ્રાપ્તે વર્જનીયાનિ સાધુના । પરલોકવિરુદ્ધાનિ યેનાત્મા સુખમશ્રુતે ॥ ૮૮ ॥
સંમાનયતિ ભૂતાનિ યઃ સદા વિનયાન્વિતઃ । સ પ્રિયઃ સર્વલોકેઽસ્મિન્ નાપમાનં સમશ્રુતે ॥ ૮૯ ॥

વિપયોના લાગનો ઉપદેશ

કિમ્પાકસ્ય ફલં ભક્ત્યં કદાચિદપિ ધીમતા । વિષયાસ્તુ ન ભોક્તવ્યા યદ્યપિ સ્યુઃ સુપેશલાઃ ॥ ૯૦ ॥

જેઓ પરની નિંદા કરવામાં મૂંગા છે, અને પોતાની પ્રશંસા કરવાથી વિમુલ્ક છે, જેઓ આત્મા (ઉપર કહેલા) ગુણોથી યુક્ત છે તેઓ ત્રણ જગતમાં પૂજનીય છે ॥ ૮૭ ॥ સત્પુરુષે પ્રાણનો નાશ પ્રાપ્ત થાય તો પણ પરલોક-વિરુદ્ધ કાર્યો અવશ્ય વર્જવાં જોઈએ, કે જેથી આત્મા સુલ્ક પામે ॥ ૮૮ ॥ જે પુરુષ સર્વદા વિનયવદે યુક્ત થઈને સર્વપ્રાણીઓનું સન્માન-પાલન કરેછે તે સર્વલોકને પ્રિય થાયછે, અને કદાપિ અપમાન પામતો નથી ॥ ૮૯ ॥ હુદ્દિમાન્ પુરુષે કદાચ કિંપાકનું ફલ લેવાનું પડે તો લેવાનું, પરંતુ વિષયો જો કે મનોહર-સુંદર લાગતા હોય તો પણ કદાપિ સેવવા નહીં ॥ ૯૦ ॥

૧ કિંપાક ફલથી એક જ મરણ થાય છે, ત્યારે વિપયોથી અનેક થાય છે ।

સ્ત્રીणाં સમ્પર્કજં સૌહૃદ્યં વર્ણયન્ત્યબુધા જનાઃ । વિચાર્યમાણમેતદ્દિ દુઃખાનાં વીજમુત્તમમ્ ॥ ૯૧ ॥

કામની વિહમ્બના

સ્રરાગ્રિના પ્રદગ્ધાનિ શરીરાણિ શરીરિભિઃ । શમામ્ભસા હ્યસિક્તાનિ નિર્વૃત્તિં નૈવ ભેજિરે ॥ ૯૨ ॥
અગ્રિના તુ પ્રદગ્ધાનાં શમોઽસ્તીતિ યતોઽન્ન વૈ । સ્રવહિપ્રદગ્ધાનાં શમો નાસ્તિ ભવેષ્વપિ ॥ ૯૩ ॥
મદનોઽસ્તિ મહાવ્યાધિર્દુઃશ્રિક્તસ્યઃ સદા બુધૈઃ । સંસારવર્ધનોઽત્યર્થ દુઃસ્વોત્પાદનતત્પરઃ ॥ ૯૪ ॥
યાવદ્યસ્ય હિ કામાગ્નિર્હૃદયે પ્રજ્વલત્યલમ્ । આશ્રયન્તિ હિ કર્માણિ તાવત્તસ્ય નિરન્તરમ્ ॥ ૯૫ ॥

અજ્ઞાની માણસો ‘સ્ત્રીઓના સ્પર્શથી સુખ થાય છે’ એમ વર્ણવે છે, પરંતુ તેનો બરાબર વિચાર કર્યો હોય તો નિશ્ચય થાય કે-એ સુખ સર્વ દુઃખોનું ઉત્તમ-અદ્વિતીય કારણ છે ॥ ૯૧ ॥ જો મનુષ્યો કામાગ્નિથી બઢેલાં પોતાનાં શરીરોને શમતા રૂપ જલ વડે સિંચન નહીં કરે, તો તેઓ કદાપિ નિર્વૃત્તિ-સુખ પામવાના નથી ॥ ૯૨ ॥ આ જગત્માં અગ્નિથી વઢેલા ઘર વિગેરેનું શમન થઈ શકે છે, પરંતુ કામરૂપી અગ્નિથી વઢેલા જીવોનું શમન અનેક જન્મો સુધી થઈ શકતું નથી ॥ ૯૩ ॥ સંસારને અત્યંત દુઃખ આપવામાં જ તત્પર એવો કામ જ મહાવ્યાધિ છે કે, જેની પંડિતો પણ ચિકિત્સા કરી શકતા નથી ॥ ૯૪ ॥ જ્યાં સુધી જેના હૃદયમાં કામરૂપી અગ્નિ અત્યંત પ્રજ્વલિત છે, ત્યાં સુધી નિરંતર કર્મો તેનો આશ્રય કરે છે-કર્મનો બંધ થયા કરે છે ॥ ૯૫ ॥

કામાઽહિદ્દદૃષ્ટસ્ય તીત્રા ભવતિ વેદના । યથા સુમોહિતો જન્તુઃ સંસારે પરિવત્તે ॥ ૯૬ ॥
 દુઃખાનામાકરો યસ્તુ સંસારસ્ય ચ વર્ધનઃ । સ एष મદનો નામ નરાણાં સ્મૃતિસૂદનઃ ॥ ૯૭ ॥
 સઙ્કલ્પાણ્ડાત્ સમુદ્ભૂતઃ કામસર્પોઽતિદારુણઃ । રાગ-દ્વેષદ્વિજિહ્વોઽસૌ વશીકૃતુ ન શક્યતે ॥ ૯૮ ॥
 દુષ્ટા ચેયમનન્દેચ્છા સેયં સંસારવર્દની । દુઃખસ્યોત્પાદને શક્તા શક્તા વિક્તસ્ય નાશને ॥ ૯૯ ॥
 અહો ! તે ધિપણાહીના યે સ્મરસ્ય વશં ગતાઃ । કૃત્વા કલ્મષમાત્માનં પાતયન્તિ ભવાર્ણવે ॥ ૧૦૦ ॥
 સ્મરેણાઽતીવરૌદ્રેણ નરકાવર્તપાતિના । અહો ! સ્ખલીકૃતો લોકો ધર્મામૃતપરાઙ્મુસુઃ ॥ ૧૦૧ ॥

કામરૂપી સર્પ વડે દૃઢ રીતે હસાણા જીવને દૃઢલી વધી તીવ્ર વેદના થાયછે કે, જે વેદનાથી અત્યંત મૂઝાઈ પામેલો તે જીવ વારંવાર સંસારમાં પરિભ્રમણ કર્યા કરે છે ॥ ૯૬ ॥ જે સર્વદુઃખોની ધાણ રૂપ છે, અને જે સંસારની દુદ્ધિ કરનાર છે, તે મનુષ્યોની સ્મૃતિનો નાશ કરનાર આ કામદેવ જ છે, વીજી કોઈ નથી ॥ ૯૭ ॥ મનના સંકલ્પ-વિકલ્પ રૂપી ઇંડામાંથી ઉત્પન્ન થયેલા, રાગ અને દ્રેષ રૂપી વે જિહ્વાવાળા અતિભયંકર કામરૂપી સર્પને વશ કરવો અશક્ય છે ॥ ૯૮ ॥ આ કામદેવની ઇચ્છા અતિ દુષ્ટ છે, તે સંસારને વધારનારી છે, દુઃખ ઉત્પન્ન કરવામાં શક્તિમાન છે, અને ધનનો નાશ કરવાને સમર્થ છે ॥ ૯૯ ॥ અહો ! જેઓ કામદેવને આધીન થયેલા છે તેઓ દુદ્ધિ રહિત જ છે-મૂર્ખ જ છે, કેમકે તેઓ પાપકર્મ કરીને યોતાના આત્માને સંસારસમુદ્રમાં નાલે છે ॥ ૧૦૦ ॥ અહો ! નરકરૂપી ધાડામાં નાલનારા અતિક્રૂર કામદેવે ધર્મરૂપી અમૃતથી પરાઙ્મુસુ થયેલા લોકને તુચ્છ-હલકો કરી નાલ્યો છે ॥ ૧૦૧ ॥

स्मरेण स्मरणादेव वैरं दैवनियोगतः । हृदये निहितं शल्यं प्राणिनां तापकारकम् ॥ १०२ ॥
तस्मात् कुरुत सद्गुणं जिनमार्गरताः सदा । येन शतखण्डशो याति स्मरशल्यं सुदुर्धरम् ॥ १०३ ॥
चित्तसंदूषणः कामस्तथा सद्गतिनाशनः । सद्गुणध्वंसनश्चासौ कामोऽनर्थपरम्परा ॥ १०४ ॥
दोषाणामाकरः कामो गुणानां च विनाशकृत् । पापस्य च निजो बन्धुरापदां चैव सङ्गमः ॥ १०५ ॥
पिशाचैर्नैव कामेन च्छलितं सकलं जगत् । बम्भ्रमीति परायत्तं भवान्धौ तन्निरन्तरम् ॥ १०६ ॥
वैराग्यभावनामत्रैस्तं निवार्य महाबलम् । स्वच्छन्ददृष्टतयो धीराः सिद्धिसौख्यं प्रपदिरे ॥ १०७ ॥

दैवना नियोगथी कामदेवे मात्र स्मरण करवाथी ज प्राणीओना हृदयमां संताप करनाहं वैररूपी शल्य स्थापन कर्युछे ॥ १०२ ॥ तेथी हे भव्यो ! तमे निरंतर जिनमार्गमां आसक्त थइने सदाचारनुं सेवन करो, के जेथी दुःखे करीने दूर करी शकाय एवुं ते कामरूपी शल्य सेंकडो ककडा थइ नाश पांमे ॥ १०३ ॥ काम चित्तने दूषित करेछे, सद्गतिनो नाश करेछे, सदाचारनो नाश करे छे, तथा अनर्थनी परंपरा रूप छे ॥ १०४ ॥ काम सर्वदोषोनी खाण छे, गुणोनी विनाश करनार छे, पापनो बंधु छे, अने आपत्तिओनो मित्र छे ॥ १०५ ॥ कामदेवरूपी पिशाचे ज आ समग्र जगत् छळ्युं छे, तेथी आ जगत् पराधीनपणे निरंतर संसारसमुद्रमां अमण कर्यो करेछे ॥ १०६ ॥ ते महा बळवान् कामरूपी पिशाचनो वैराग्यनी भावना रूप मंत्र वडे विनाश करीने स्वतंत्र वृत्तिवाळा धीर पुरुषो सिद्धिसुखने पांम्या छे ॥ १०७ ॥

कामी त्यजति सङ्कुत्तं गुरोर्वाणीं ह्रियं तथा । गुणानां ससुदायं च चेतःस्वास्थ्यं तथैव च ॥ १०८ ॥
 तस्मात् कामः सदा हेयो मोक्षसौख्यं जिघृक्षुभिः । संसारं च परित्यक्तुं वाञ्छद्भिर्धितिसत्तमैः ॥ १०९ ॥
 कामार्थौ वैरिणौ नित्यं विशुद्धध्यानरोधिनौ । संत्यजतां महाक्रूरौ सुखं संजायते नृणाम् ॥ ११० ॥
 कामदाहो वरं सोढुं न तु शीलस्य खण्डनम् । शीलखण्डनशीलानां नरके पतनं भुवम् ॥ १११ ॥
 कामभोगः सदा नैव स्वल्पकामेन शाम्यति । सेवनाच्च महत्पापं नरकावर्तपातनम् ॥ ११२ ॥
 सुतीव्रेणापि कामेन स्वल्पकालं तु वेदनाः । खण्डनेन तु शीलस्य भवकोटिषु वेदनाः ॥ ११३ ॥

कामी पुरुष सदाचारने, गुरुना उपदेशने, लज्जाने, गुणना समूहने, अने चित्तनी स्वस्थताने त्यजी दे छे ॥ १०८ ॥ तैथी मोक्षना सुखने प्राप्त करवा इच्छनार अने संसारनो त्याग करवाने इच्छनार श्रेष्ठ मुनिओए निरंतर कामनो त्याग करवो ॥ १०९ ॥ काम अने अर्थ रूपी महा क्रूर शत्रुओ निरंतर विशुद्ध ध्यानने रंधनारा छे, तेने त्याग करनार मनुष्योने सुख प्राप्त थायछे ॥ ११० ॥ कामरूपी ज्वरनो दाह सहन करवो सारो छे, परंतु शीलनुं खंडन करवुं सारं नथी; कारण के शीलनुं खंडन करनार प्राणीओ अवश्य नरकमां पड़ेछे ॥ १११ ॥ स्वल्प कामभोगनी सेवाथी कामज्वरनो दाह शांत थतो ज नथी, उलटुं तेने सेवाथी नरकमां पाडनारं महापाप प्राप्त थायछे ॥ ११२ ॥ कामनी पीडा तीव्र होय तो पण तेनी वेदना अल्प काल सुधीज रहेछे, परंतु शीलनुं खंडन करवाथी तो करोडो भव पर्यंत वेदनाओ भोगववी पड़ेछे ॥ ११३ ॥

તત્વામૃત

॥ ૧૧ ॥

નિયતં પ્રશમં યાતિ કામદાહઃ સુદારુણઃ । જ્ઞાનોપયોગસામર્થ્યાદ્ વિષં મન્ત્રપદૈર્યથા ॥ ૧૧૪ ॥
 અસેવનમનઙ્ગસ્ય શમાય પરમં સ્મૃતમ્ । સેવનાચ્ચ પરા વૃદ્ધિઃ શમસ્તુ ન કદાચન ॥ ૧૧૫ ॥
 ઉપવાસોઽવમૌદર્ય રસાનાં ત્યજનં તથા । સ્નાનસ્યાઽસેવનં ચૈવ તામ્બૂલસ્ય ચ વર્જનમ્ ॥ ૧૧૬ ॥
 અસેવેચ્છાનિરોધસ્તુ જ્ઞાનસ્ય સ્મરણં તથા । એતે હિ નિર્જેરોપાયા મદનસ્ય મહારિપોઃ ॥ ૧૧૭ ॥ યુગ્મમ્ ।
 કામમિચ્છાનિરોધેન ક્રોધં ચ ક્ષમયા ભૃશમ્ । જયેન્માનં મૃદુલેન મોહં સજ્જ્ઞાનસેવયા ॥ ૧૧૮ ॥
 તસ્મિન્નુપશમં પ્રાપ્તે યુક્તં સદૃત્તધારણમ્ । તુષ્ણાં સુદૂરતસ્ત્યક્ત્વા વિષાક્તમિવ ભોજનમ્ ॥ ૧૧૯ ॥

જેમ મંત્રના અધરોથી વિષનો નાશ થાયછે, તેમ જ્ઞાનના ઉપયોગના પ્રભાવથી અત્યંત ભયંકર પણ કામજ્વરનો દાહ અવશ્ય શાંત થાયછે ॥ ૧૧૪ ॥ કામનું સેવન ન કરવું એજ તેનું ઉત્કૃષ્ટ શમન કહેલું છે, કેમકે તેનું સેવન કરવાથી ઉલટી તેની અત્યંત વૃદ્ધિ થાયછે, પણ કદાપિ શાન્તિ થતી નથી ॥ ૧૧૫ ॥ ઉપવાસ, ઉળોદરી, ઘી વિગેરે રસનો ત્યાગ, સ્નાનનો ત્યાગ, તાંબૂલનું અમ્બક્ષણ, કામસેવનનો અભાવ, ઇચ્છાનો નિરોધ, અને જ્ઞાનનું સરણ, આટલા કામરૂપી મહાશત્રુને ક્ષય કરવાના ઉપાયો છે ॥ ૧૧૬-૧૧૭ ॥ ઇચ્છાનો નિરોધ કરી કામ જીતવો, ક્ષમા વડે ક્રોધનો જય કરવો, મૃદુપણા વડે માનને જીતવો, અને સમ્યગ્ જ્ઞાને કરીને મોહને જીતવો જોઈએ ॥ ૧૧૮ ॥ તે કામ ઉપશાંત થાય ત્યારે વિષમિશ્રિત ભોજનની જેમ તુષ્ણાનો દૂરથી ત્યાગ કરીને સદાચાર-ચારિત્ર ગ્રહણ કરવું યોગ્ય છે ॥ ૧૧૯ ॥

કર્મણાં શોધનં શ્રેષ્ઠં બ્રહ્મચર્યં સુરક્ષિતમ્ । સારભૂતં ચરિત્રસ્ય દેવૈરપિ સુપૂજિતમ્ ॥ ૧૨૦ ॥

સ્ત્રીઓની અસારતા

યા ચૈવા પ્રમદા ભાતિ લાવણ્યજલવાહિની । સૈવા વૈતરણી ધોરા દુઃસ્વોર્મિશતસદ્ગુલા ॥ ૧૨૧ ॥
સંસારસ્ય ચ બીજાનિ દુઃસ્વાનાં રાશયઃ પરાઃ । પાપસ્ય ચ નિધાનાનિ નિર્મિતાઃ કેન યોષિતઃ ? ॥
ઇયં સા મદનજ્વાલા વહેરેવ સમુદ્રવા । નરાણાં યત્ર દૂયન્તે યૌવનાનિ ધનાનિ ચ ॥ ૧૨૩ ॥
નરકાવર્તપાતિન્યઃ સ્વર્ગમાર્ગદૃઢાડર્ગલાઃ । અનર્થાનાં વિધાયિન્યો યોષિતઃ કેન નિર્મિતાઃ ? ॥ ૧૨૪ ॥

કર્મોને શુદ્ધ કરનાર, ચારિત્રતું સારભૂત, અને દેવોને પળ પૂજવા યોગ્ય સારી રીતે રક્ષણ કરેલું બ્રહ્મચર્ય શ્રેષ્ઠ છે ॥ ૧૨૦ ॥ જે આ સ્ત્રી લાવણ્ય રૂપી જલની નદી સમાન માસેછે, તે વાસ્તવિક રીતે દુઃસ્વરૂપી સંક્રંડો તરંગોથી વ્યાપ્ત એવી મહાદ્યોર વૈતરણી નદી રૂપ જ છે ॥ ૧૨૧ ॥ સંસારના બીજ રૂપ, દુઃસ્વોના મોટા સમૂહ રૂપ, અને પાપના નિધાનરૂપ સ્ત્રીઓને કોણે નીપજાવી હશે ? ॥ ૧૨૨ ॥ આ સ્ત્રીરૂપી કામજ્વાલા સ્વેચ્છર અગ્નિથી જ ઉત્પન્ન થયેલી છે કે, જેમાં પુરુષોની યુવાવસ્થા અને દ્રવ્ય હોમાય છે-મસીંમૂત થાય છે ॥ ૧૨૩ ॥ નરકરૂપી આવર્તમાં પાડનારી, સ્વર્ગના માર્ગને મજબૂત મોગલ સમાન, અને અનર્થને ઉત્પન્ન કરનારી સ્ત્રીઓ કોણે નીપજાવી હશે ? ॥ ૧૨૪ ॥

કૃમિજાલશતાકીર્ણે દુર્ગન્ધમલપૂરિતે । ત્વદ્માત્રસંવૃતે સ્ત્રીणां કાંથે કા રમણીયતા ? ॥ ૧૨૫ ॥
અહો ! તે સુખિતાં પ્રાપ્તા યે કામમલવર્જિતાઃ । સદ્ગુણં વિધિનાઽપાલ્ય યાસ્યન્તિ ષડ્મુક્તમમ્ ॥
ભોગાર્થી યઃ કરોલજ્ઞો નિદાનં મોહસંજ્ઞતઃ । ચૂર્ણીકરોલ્યસૌ રત્નમનર્ધ્ય સૂત્રહેતુના ॥ ૧૨૭ ॥

વૈરાગ્ય ભાવનાથી કર્મશત્રુનો નાશ

ભવભોગશરીરેષુ ભાવનીયઃ સદા બુદ્ધૈઃ । નિર્વેદઃ પરયા બુદ્ધ્યા કર્મારાતિજિગીષુભિઃ ॥ ૧૨૮ ॥
યાવન્ન મૃત્યુવજ્રેણ દેહશૈલો નિપાલ્યતે । નિયુજ્યતાં મનસ્તાવત્ કર્મારાતિપરિક્ષયે ॥ ૧૨૯ ॥
ત્યજ કામાર્થયોઃ સંજ્ઞં ધર્મધ્યાનં સદા ભજ । છિન્ધિ સ્નેહમયાન્ પાશાન્ માનુષ્યં પ્રાપ્ય દુર્લભમ્ ॥

સેંકડો કૃમિના સમૂહથી વ્યાપ્ત, દુર્ગન્ધ અને મલ વડે પરિપૂર્ણ, અને માત્ર ત્વચાથી-ચામડાથી મટેલા સ્ત્રીઓના શરીરને વિષે શું સૌંદર્ય છે ? ॥ ૧૨૫ ॥ અહો ! જે પુરુષો કામ રૂપી મઠે કરીને રહિત છે તેઓજ સુખને પામ્યા છે; અને તેઓજ વિધિપૂર્વક ઉત્તમ ચારિત્ર પાઠીને મોક્ષપદ પામશે ॥ ૧૨૬ ॥ મોહેને પામેલો જે મૂઢ ગ્રાણી ભોગને માટે નિયાણું કરેછે, તે સૂતરના તાંતળા માટે અમૂલ્ય રત્નને ચૂર્ણ કરેછે—અમૂલ્ય રત્નની માઠાને તોડે છે ॥ ૧૨૭ ॥ કર્મરૂપી શત્રુને જીતવાની ઇચ્છાવાળા પંડિતોએ નિરંતર તીક્ષ્ણબુદ્ધિ વડે સંસાર, વિપયો, અને શરીરને વિષે વૈરાગ્યની ભાવના માવવી ॥ ૧૨૮ ॥ જ્યાં સુધી મૃત્યુરૂપી વજ્રે આ શરીરરૂપી પર્વત પાંડી નાલ્યો નથી, ત્યાં સુધીમાં કર્મરૂપી શત્રુનો ક્ષય કરવા મનની યોજના કરવી ॥ ૧૨૯ ॥ તું આ દુર્લભ મનુષ્યજન્મ પામ્યો છે, તેથી કામ અને અર્થનો સંગ છોડી દે, નિરંતર ધર્મધ્યાનનું સેવન કર, અને સ્નેહમય પાસલાઓને છેદી નાલ ॥ ૧૩૦ ॥

સદાચારથી અટ થયેલા અને વિષયોમાં લંપટ બનેલા પ્રાણીઓ આ લોક અને પરલોકમાં દુઃખી થાય છે
 કથં તે અટસદ્ગુણ વિષયાનુપસેવતે (ન્તે) । પશ્ચતાન્તરિતા યેષાં નરકે તીવ્રવેદના ॥ ૧૩૧ ॥
 સદ્ગુણાદ્ અટચિત્તાનાં વિષયાસક્તિનામ્ । તેષામિહૈવ દુઃખાનિ ભવન્તિ નરકેષુ ચ ॥ ૧૩૨ ॥
 વિષયાસ્વાદલુબ્ધેન રાગદ્વેષવશાત્મના । આત્મા સુવશ્ચિત્તસ્તેન યઃ શમં નાપિ સેવતે ॥ ૧૩૩ ॥

કર્મનાં આશ્રવદ્વારોને રંધવાનો અને ઇંદ્રિયોને વશ કરવાનો ઉપદેશ

આત્મના યત્કૃતં કર્મ ભોક્તવ્યં તદનેકથા । તસ્માત્ કર્માશ્રવં રુદ્ધા સ્વેન્દ્રિયાણિ વશં નય ॥ ૧૩૪ ॥
 ઇન્દ્રિયપ્રસરં રુદ્ધા સ્વાત્માનં વશમાનય । યેન નિર્વાણસૌહ્યસ્ય ભાજનત્વં પ્રપત્યસે ॥ ૧૩૫ ॥

તે પુરુષો સદાચારથી અથવા ચારિત્રથી અટ થઈને શા માટે વિષયોને સેવે છે ? કે જેઓને જન્માન્તરિત ઇટલે
 મરણ પછી જન્માન્તરે નરકમાં તીવ્રવેદના ભોગવવાની છે ॥ ૧૩૧ ॥ જેમનું ચિત્ત સદાચારથી અટ થયું છે, એવા
 વિષયની આસક્તિવાળા તે મનુષ્યોને આ ભવમાં જ દુઃખો ભોગવવાં પડે છે, અને પરભવમાં પણ તેઓ નરકને વિષે દુઃખો
 ભોગવે છે ॥ ૧૩૨ ॥ વિષયના આસ્વાદમાં લુબ્ધ થયેલા અને રાગ-દ્વેષોને વશ થયેલા તે પુરુષે પોતાના આત્માને જ
 ઠગ્યો છે કે, જેણે શમતાનું લેશ પણ સેવન કર્યું નથી ॥ ૧૩૩ ॥ આત્માએ પોતે જે કર્મ કર્યું હશે તેનું ફળ અનેક
 પ્રકારે ભોગવવું પડશે, એમ જાણીને હે આત્મા ! તું કર્મનાં આશ્રવ દ્વારોને રંધીને પોતાની ઇંદ્રિયોને વશ કરે ॥ ૧૩૪ ॥
 હે ચેતન ! તું ઇંદ્રિયોના પ્રચારને રંધીને પોતાના આત્માને વશ કર, કે જેથી તું મોક્ષસુખના સ્થાનને પ્રાપ્ત કરી શકે ॥ ૧૩૫ ॥

સમ્પન્નેષ્વપિ ભોગેષુ મહતાં નાસ્તિ ગુધ્નુતા । અન્યેષાં ગૃહિરવાસ્તિ શમસ્તુ ન કદાચ્ચન ॥ ૧૩૬ ॥
 પટ્તલવણ્ડાધિપતિશ્ચક્રી પરિત્યજ્ય વસુન્ધરામ્ । તુળવત્ સર્વભોગાંશ્ચ દીક્ષાં ભાગવતીં અિતઃ ॥ ૧૩૭ ॥
 કૃમિતુલ્યૈઃ કિમસ્માભિર્ભોક્તવ્યં વસ્તુ સુન્દરમ્ । યેનાંત્ર ગૃહપદ્મेषુ સીદામઃ કિમનર્થકમ્ ? ॥ ૧૩૮ ॥
 યેન તે જનિતં દુઃખં ભવામ્ભોધૌ સુદુસ્તરમ્ । તં કર્મારાતિમત્યુગ્રં વિજેતું કિં ન વાઙ્છસિ ? ॥ ૧૩૯ ॥
 અવ્રત્સચારિણો નિત્યં માંસમ્બક્ષણતત્પરાઃ । શુચિત્વં તેઽપિ મન્યન્તે કિં નુ ચિત્રમતઃ પરમ્ ? ॥ ૧૪૦ ॥

ભોગો ગ્રાપ્ત થવા છતાં પણ મહાન્ પુરુષોને તેમાં આસક્તિ હોતી નથી, અને બીજા મનુષ્યોને ભોગો નહીં મળ્યા છતાં પણ તેઓમાં નિરંતર આસક્તિ જ રહેછે, પણ કદાપિ ઉપશમભાવ ગ્રાપ્ત થતો નથી ॥ ૧૩૬ ॥ છાંડ પૃથ્વીનો સ્વામી ચક્રવર્તી પણ પૃથ્વીને તથા ભોગોને તુળની જેમ ત્યજી દે અને જિનેશ્વર સંબંધી દીક્ષાને અંગીકાર કરેછે ॥ ૧૩૭ ॥ તો ઘરરૂપી પંકમાં કૃમિયાની જેમ રહેલા આપણે કહી સુંદર વસ્તુ ભોગવવાની છે કે જેથી તે પંકમાં આપણે નિર્અર્થક સીદાદેએ છીએ ? ॥ ૧૩૮ ॥ હે જીવ ! જે કર્મરૂપી શત્રુએ તને આ સંસારરૂપી સમુદ્રમાં અત્યંત દુસ્તર દુઃખ ઉત્પન્ન કર્યું છે, તે ઉગ્ર કર્મરૂપી શત્રુને જીતવા માટે તું કેમ ઇચ્છા કરતો નથી ? ॥ ૧૩૯ ॥ જેઓ મૈથુનને સેવનારા છે, અને જેઓ નિરંતર માંસમધ્ધણ કરવામાં તત્પર રહેછે, તેઓ પણ પોતાને પવિત્ર-શુદ્ધ માનેછે !, અહો ! આથી વીજું આશ્ચર્ય શું હોય ? ॥ ૧૪૦ ॥

येन संक्षीयते कर्म संचयश्च न जायते । तदेवात्मविदा कार्यं मोक्षसौख्याभिलाषिणा ॥ १४१ ॥

चार गतिरूप संसारमां अनेक प्रकारनां सुख दुःख भोगव्या छतां वैराग्य नहीं पामवाथी जीवने उपालंभ

अनेकशस्त्वया प्राप्ता विविधा भोगसम्पदः । अप्सरोगणसङ्कीर्णं दिवि देवविराजिते ॥ १४२ ॥

पुनश्च नरके रौद्रे रौरवेऽत्यन्तभीनिदे । नानाप्रकारदुःखौघे संस्थितोऽसि विधेर्वशात् ॥ १४३ ॥

तप्ततैलकभल्लीषु पच्यमानेन यत्त्वया । संप्राप्तं परमं दुःखं तद्रक्तुं नैव पार्यते ॥ १४४ ॥

नानायत्त्रेषु रौद्रेषु पीड्यमानेन वह्निना । दुःसहा वेदना प्राप्ता पूर्वकर्मनियोगतः ॥ १४५ ॥

मोक्षना सुखनी अभिलाषा राखनार आत्मज्ञानीए तेवुं ज कार्य करवुं जोइए के, जे करवाथी करेला कर्मनो क्षय थाय, अने नवानो संचय-प्राप्ति न थाय ॥ १४१ ॥ हे जीव ! अप्सराओना समूहथी भरपूर अने देवो वडे सुशोभित एवा स्वर्गने विषे तें अनेकवार विविध प्रकारना भोगोनी संपत्ति प्राप्त करी छे ॥ १४२ ॥ तेमज कर्मना वशथी उग्र रसवाळा, अत्यंत भय आपनारा, अने विविध दुःखना समूहवाळा एवा रौरव नामना नरकमां पण तुं चिरकाल रह्यो छे-त्यांनां दुःखो पण तें भोगव्यां छे ॥ १४३ ॥ ते नरकमां तपावेला तेलनी कडाहीमां पकावाता तें जे असाधारण दुःख अनुभव्युं छे, ते कहेवाने पण समर्थ थवाय नहीं ॥ १४४ ॥ त्यां पूर्वकर्मना नियोगथी-वशथी भयंकर विविधयंत्रोमां अग्निवडे पकावाता तें दुःसह वेदना अनुभवी छे ॥ १४५ ॥

વિષ્ણુમૂત્રપૂરિતે ભીમે પૂતિ-શ્લેષ્મ-વસાકુલે । મૃયો ગર્ભગૃહે માતૃદંવાદ્ યાતોઽસિ સંસ્થિતિમ્ ॥ ૧૪૬ ॥
 તિર્યગ્ગતૌ ચ ગ્રહુઃસ્વં પ્રાપ્તં હેદન-ભેદનૈઃ । ન શક્તસ્તત્પુમાન્ વક્તું જિહ્વાકોટિશૈતૈરપિ ॥ ૧૪૭ ॥
 સંસૃતૌ નાસ્તિ તત્સૌખ્યં યન્ન પ્રાપ્તમનેકથા । દેવ-માનવ-તિર્યશ્ચુ ભ્રમતા જન્તુનાઽનિશમ્ ॥ ૧૪૮ ॥
 ચતુર્ગતિનિબન્ધેઽસ્મિન્ સંસારેઽલ્યન્તભીતિદે । સુખ-દુઃસ્વાન્યવાસાનિ ભ્રમતા વિધિયોગતઃ ॥ ૧૪૯ ॥
 एवं ચિરમિદં કષ્ટં જ્ઞાત્વાઽલ્યન્તવિનશ્વરમ્ । કથં ન યાસિ ચૈરાગ્યં ? ધિગસ્તુ તવ જીવિતમ્ ॥ ૧૫૦ ॥

વલી હે જીવ ! વિષ્ણુ અને મૂત્રથી ભરેલા, મયંકર, અશુચિ શ્લેષ્મ અને ચરવીથી વ્યાપ્ત એવા માતાના ગર્ભરૂપી ઘરને વિષે તું ફરીથી કર્મને યોગે સ્થિતિ પામ્યો છે ॥ ૧૪૬ ॥ તેમજ તિર્યચની ગતિમાં પળ હેદન અને ભેદનથી ઉત્પન્ન થયેલા જે દુઃખને જીવ પામ્યો છે તે દુઃખ કહેવાને મનુષ્ય કોટિજિહ્વાએ કરીને પણ શક્તિમાન્ નથી ॥ ૧૪૭ ॥ આ સંસારમાં એવું કાંઈ પણ સુખ નથી, કે જે દેવ, મનુષ્ય, અને તિર્યચગતિમાં નિરંતર ભ્રમણ કરતા જીવે અનેક પ્રકારે પ્રાપ્ત કર્યું ન હોય ॥ ૧૪૮ ॥ અત્યંત મય આપનાર આ ચારગતિરૂપ સંસારમાં ભ્રમણ કરતા જીવે કર્મના યોગથી સર્વ પ્રકારનાં સુખ-દુઃખ પ્રાપ્ત કર્યા છે ॥ ૧૪૯ ॥ હે જીવ ! આ પ્રમાણે ચિરકાળ સુધી આત્માનો અત્યંત નાશ કરનાર દુઃખને જાણ્યા છતાં પણ તું કેમ ચૈરાગ્ય પામતો નથી ?, તારા જીવિતને ધિક્કાર છે ॥ ૧૫૦ ॥

જગતમાં સર્વવસ્તુ અનિત્ય હોવાથી મમત્વ રાહી રાગ નહીં કરવાનો ઉપદેશ

જીવિતં વિદ્યુતા તુલ્યં સંયોગાઃ સ્વપ્નસન્નિભાઃ । સન્ધ્યારાગસમઃ સ્નેહઃ શરીરં તુળવિન્દુવત્ ॥૧૫૧॥
ઇન્દ્રચાપસમા ભોગાઃ સમ્પદો જલદોષમાઃ । યૌવનં જલરેણુવ સર્વમેતદશાશ્વતમ્ ॥ ૧૫૨ ॥
સમાનવયસો દૃષ્ટ્વા મૃત્યુના સ્વશીકૃતાન્ । કથં ચૈતત્સમો નાસ્તિ મનાગપિ હિતાત્મનઃ ॥ ૧૫૩ ॥
સર્વાઽશુચિમયે કાથે નશ્વરે વ્યાધિપીડિતે । કો હિ વિદ્વાન્ રતિં ગચ્છેદ્ યસ્યાઽસ્તિ શ્રુતસદ્ગમઃ ॥

હે ચેતન ! આ જીવિત બીજાનીના જેવું ચપલ છે, સ્ત્રી-પુત્રાદિના સંયોગો સ્વપ્નના જેવા અસત્ય છે, સ્નેહ સંધ્યાસમયના રંગ જેવો અલ્પકાલ રહેનારો છે, અને શરીર તુળના અગ્રભાગ ઉપર રહેલા જલના વિંદુના જેવું અસ્થિર છે ॥ ૧૫૧ ॥
કામ-ભોગો ઇન્દ્રધનુષની જેવા છે, સંપત્તિઓ વાદળાં જેવી છે, અને યુવાવસ્થા જલની રેખા સમાન છે; આ સર્વે અનિત્ય પદાર્થો છે ॥ ૧૫૨ ॥ યોતાની સમાન વયવાળાઓને મૃત્યુએ વશ કરેલા જોડેને પણ આત્મહિત કરે એવા થોડા પણ જોવામાં આવતા નથી-જગતમાં આત્મહિત કરનારા વીરલા જ છે ॥ ૧૫૩ ॥ જે પુરુષને શ્રુતજ્ઞાનનો સમાગમ હોય તેવો કયો વિદ્વાન્ પુરુષ સર્વ અશુચિનું સ્થાનરૂપ, નાશવંત, અને વ્યાધિવહે પીડાયેલા આ શરીર ઉપર રતિ પામે -મમતા કરે? ॥૧૫૪॥

૧ ઉત્તરાર્દ્રમા કાઠ્ક ફેરફાર થયો હોય એવું જણાય છે ।

चिरं सुपोषितः कार्यो भोजनाच्छादनादिभिः । विकृतिं याति सोऽप्यन्ते काऽऽस्था बाह्येषु वस्तुषु ?
नायातो बन्धुभिः सार्धं न गतो बन्धुभिः समम् । वृथैव स्वजनैः स्नेहो जनानां मूढचेतसाम् १५६
जातेनाऽवश्यमर्तव्यं प्राणिना प्राणधारिणा । अतः कुरुत मा शोकं मृते बन्धुजने बुधाः ! ॥ १५७ ॥
जे स्वस्वभाव छोडी परभावमां लीन रहेछे ते पोताना हितथी चूके छे
आत्मकार्य परित्यज्य परकार्येषु यो रतः । ममत्वरतचेताः स स्वहिताद् अंशमेष्यति ॥ १५८ ॥
आत्मानुं स्वहित शुं ?

स्वहितं तु भवेज्ज्ञानं चारित्रं दर्शनं तथा । तपःसंरक्षणं चैव सर्वविक्षिप्तदुच्यते ॥ १५९ ॥
आ शरीर के जेनुं भोजन वस्त्र विंगेरे वडे चिरकाल सुधी पोषण करवामां आवेछे, ते पण छेवटे-दृढ़ावस्थामां
विकारने पामेछे, तो पछी आवी पौद्गलिक बाह्य वस्तुओ उपर शी श्रद्धा ?-शो विश्वास राखवो ? ॥ १५५ ॥ आ जीव
बन्धुओनी साथे परभवमांथी अहीं आब्यो नथी, अने ते बन्धुओनी साथे जवानो नथी, तो मूढ चित्तवाळा पुरुषोने
बन्धुओनी साथे जे स्नेह छे ते वृथा ज छे ॥ १५६ ॥ हे पंडितो ! प्राणोने धारण करनार जे प्राणी उत्पन्न थयोछे
स्वजनोनी साथे जे स्नेह छे ते वृथा ज छे ॥ १५६ ॥ हे पंडितो ! प्राणोने धारण करनार जे प्राणी उत्पन्न थयोछे
ते अवश्य मरवानो ज छे, तेथी करीने कोइ बन्धुजन मृत्यु पामे तो तेमां तमे कांइ पण शोक करो नहीं ॥ १५७ ॥
जे पुरुष आत्मानुं कार्य-ज्ञानादिने छोडीने अन्य शरीरादि पौद्गलिक कार्यमां आसक्त थायछे, तेनुं चित्त स्त्री-
पुत्रादिने विषे ममता करवामां आसक्त होयछे; तेथी ते आत्माना हितथी अष्ट थायछे-चूकेछे ॥ १५८ ॥ सर्वज्ञ
भगवान् कहेछे के-ज्ञान, दर्शन, चारित्र अने तपनुं आचरण ए सर्व आत्मानुं हित कहेवाय छे ॥ १५९ ॥

सांसारिक सुखमां लंपट वनेला मनने उपालंभ

वियोगान् विविधान् दृष्ट्वा द्रव्याणां च परिक्षयम् । तथापि निर्धृणं चेतः सुखास्वादनलम्पटम् १६०
सुखसंभोगसंमूढा विषयास्वादलम्पटाः । स्वहिताद् अंशमागत्य गृहवासं सिषेविरे ॥ १६१ ॥

ज्ञानी पुरूपे केवुं कार्य करवुं ?

यथा च जायते सम्यक् चेतःशुद्धिः सुनिर्मला । तथा ज्ञानविदा कार्यं प्रयत्नेनापि भूरिणा ॥ १६२ ॥
विशुद्धं मानसं यस्य रागादिमलवर्जितम् । संसाराग्र्यं फलं तस्य सकलं ससुपस्थितम् ॥ १६३ ॥
संसारध्वंसने हृष्टिं धृतिमिन्द्रियनिग्रहे । कषायविजये यत्नं नाऽभव्यो लब्धुमर्हति ॥ १६४ ॥

ह्री पुत्र मित्र विग्रेना विविध प्रकारना वियोगने तथा द्रव्यना नाशने जोवा छतां पण हे जीव ! ताहं
निर्लेज्ज चित्त सुखना आस्वादमां लुब्ध ज रहेछे, ए आश्चर्य छे ॥ १६० ॥ सुख भोगवचामां मोह पामेला
अने विषयना आस्वादमां लंपट थयेला प्राणीओ आत्महितथी (चारित्र्यथी) अष्ट थइने गृहवास सेवेछे ॥ १६१ ॥
जे प्रकारे सारी रीते अत्यंतनिर्मल चित्तशुद्धि थाय, ते प्रकारे ज्ञानी पुरूपे यणा प्रयत्नथी पण कार्य करवुं
॥ १६२ ॥ जे पुरुषवुं चित्त रागादिक मळे करीने रहित अने विशुद्ध होय, ते पुरुषने समग्र संसारवुं (मोक्षरूप)
मुख्य फल प्राप्त थयुं छे एम जाणवुं ॥ १६३ ॥ अभव्य प्राणी संसारनो नाश करवामां हर्ष पामी शक्तो नथी,
इन्द्रियोनो निग्रह करवामां धृति-संतोषने धारण करी शक्तो नथी, अने कषायनो विजय करवामां यत्न करी
शक्तो नथी, तेवा प्रकारनी इच्छा पण तेने थती नथी ॥ १६४ ॥

एतदेव परं ब्रह्म न विदन्तीह मोहिनः । यदेतच्चित्तनैर्मल्यं राग-द्वेषादिवर्जितम् ॥१६५॥

आपत्तिमां पण मनने विवृत नहीं करवानो उपदेश

तथाऽनुष्ठेयमेतद्धि पण्डितेन हितैषिणा । यथा न विक्रियां याति मनोऽत्यर्थं विपत्स्वपि ॥१६६॥
धन्यास्ते मानवा लोके ये प्राप्याऽप्यापदान्तरम् । विकृतिं नैव गच्छन्ति यतस्ते साधुमानसाः ॥१६७॥
संक्लेशो न हि कर्तव्यः संक्लेशो बन्धकारणम् । संक्लेशपरिणामेन जीवो दुःखस्य भाजनम् ॥१६८॥
संक्लेशपरिणामेन जीवः प्राप्नोति भूरिशः । सुमहाकर्मसम्बन्धं भवकोटिसुदुःखदम् ॥१६९॥

जे आ राग-द्वेषादिक रहित चित्तनुं निर्मल पणुं तेज परब्रह्म-मोक्ष कहेवाय छे, ते वात मोहवाळा प्राणीओ जाणता ज नथी ॥१६५॥ जे प्रकार मोटी आपत्तिमां पण मन विकार न पामे, ते प्रकारे आत्महितने इच्छनार पंडित पुरुषे कार्य करवुं जोइए ॥१६६॥ जगतमां ते पुरुषो ज धन्य छे के, जेओ बीजी बीजी आपत्तिओ पामवा छतां पण विकारने पामता नथी, कारण के तेओनुं चित्त विशुद्ध होयछे ॥१६७॥ हे प्राणी ! आपत्तिमां पण क्लेश करवो नहीं, कारण के क्लेश ए कर्मबंधननुं कारण छे, क्लेशना परिणाम-अध्यवसायथी ज जीव दुःखनुं भाजन-स्थान थायछे ॥१६८॥ क्लेशना परिणामथी जीव अनेक प्रकारे कोटी भवोमां दुःख आपनारा अति मोटा कर्मबंधने करेछे ॥१६९॥

चित્તરત્નમસંક્ષિપ્તં મહતાસુત્તમં ધનમ્ । યેન સંપ્રાપ્યતે સ્થાનં જરા-મરણવર્જિતમ્ ॥૧૭૦॥

મહાપુરુષ કોને કહેવા ?

સમ્પત્તૌ વિસિતા નૈવ વિપત્તૌ નૈવ દુઃખિતાઃ । મહતાં લક્ષણં હ્યેતદ્ ન તુ દ્રવ્યસમાગમાત્ ॥૧૭૧॥
આપત્સુ સંપતન્તીષુ પૂર્વકર્મનિયોગતઃ । ધૈર્યમેવ પરં ત્રાણં ન યુક્તમનુશોચનમ્ ॥૧૭૨॥

નિર્મલ મનથી શાન્તિ રહેછે, અને ક્ષિપ્ત મનથી ભવાંતરમાં પળ અશાન્તિ જ રહે છે

વિશુદ્ધપરિણામેન શાન્તિર્ભવતિ સર્વતઃ । સંક્ષિપ્તેન તુ ચિત્તેન નાસ્તિ શાન્તિર્ભવેષ્વપિ ॥૧૭૩॥
સંક્ષિપ્તચેતસાં પુંસાં સંસારો યાતિ શુદ્ધિતામ્ । વિશુદ્ધા ચેતસો વૃત્તિઃ સમ્પત્તિ-વૃત્તિદાયિની ॥

કેશ રહિત ચિત્ત થવું એ રત્ન સમાન છે, તેજ મહાપુરુષોનું ઉત્તમ ધન છે, અને તે ધન વહેજ તેઓ જરા અને મરણરહિત ઉત્તમ સ્થાન (મોક્ષ) ને પામેછે ॥૧૭૦॥ સંપત્તિમાં હર્ષ (ગર્વ) કરવો નહીં, અને વિપત્તિમાં દુઃખિત (દીન) થવું નહીં, એ જ મહાપુરુષોનું લક્ષણ છે, પરંતુ દ્રવ્યની પ્રાપ્તિ થવાથી કાંઈ મહાપુરુષ થઈ શકાતું નથી ॥૧૭૧॥ પૂર્વકર્મના સંબંધને લીધે આપત્તિઓ આવી પડે ત્યારે પ્રાણીઓને રક્ષણ કરનાર એક ધૈર્ય જ છે, પરંતુ તે વચ્ચે શોક કરવો યોગ્ય નથી ॥૧૭૨॥ ચિત્તના શુદ્ધ પરિણામથી જ જીવને સર્વત્ર શાન્તિ પ્રાપ્ત થાય છે, પરંતુ ચિત્તમાં ક્લેશનો અધ્યવસાય હોય તો અનેક ભવોને વિષે પણ શાન્તિ થતી નથી ॥૧૭૩॥ પુરુષોના ચિત્તમાં સંક્લેશનો પરિણામ વર્તેતો હોય તો તેમનો સંસાર શુદ્ધિ પામેછે, અને ચિત્તની શુદ્ધતા વર્તેતી હોય તો તે સંપત્તિ તથા આજીવિકાને આપનાર થાયછે ॥ ૧૭૪ ॥

यदा चित्तविशुद्धिः स्यादापदः सम्पदस्तदा । समास्तत्त्वविदां पुंसां सर्वं हि महतां महत् ॥१७५॥

उन्मार्गे जता मनने रोकवानो उपदेश

परोऽप्युत्पथमापन्नो निषेधुं युक्त एव सः । किं पुनः स्वमनोऽत्यर्थं विषयोत्पथयायि यत् ॥१७६॥

अज्ञानाद् यदि वा मोहाद् यत्कृतं कर्म कुत्सितम् । व्यावर्तयेन्मनस्तस्मात् पुनस्तन्न समाचरेत् ॥

पोते करेलां कर्मनां फळ पोताने ज भोगववां पडेछे

अचिरेणैव कालेन फलं प्राप्स्यसि दुर्मते ! । विपाकेऽतीवतिक्तस्य कर्मणो यत्त्वया कृतम् ॥ १७८ ॥

स्वल्पेनैव हि कालेन फलं प्राप्स्यसि यत्कृतम् । शशवदात्मकर्णाभ्यां गोपयन् स्वं मनागपि ॥१७९॥

ज्यारे तत्त्वज्ञानी पुरुषोऽनुं चित्त विशुद्ध होय, त्यारे तेमनी सर्व आपत्तिओ पण संपत्तिरूप ज थायछे, केमके महा-
पुरुषोने सर्व महान ज होयछे ॥ १७५ ॥ अन्य प्राणी पण उन्मार्गे जतो होय तो तेने तेथी अटकाववो योग्य छे,
तो पछी विषयरूपी उन्मार्गमां जनारा पोताना मनने अत्यंत अटकावबुं जोइए तेमां शुं कहेबुं ? ॥ १७६ ॥ अज्ञानथी
अथवा मोहथी जो कांइ कुत्सित कार्य करायुं होय, तो ते अकार्यथी मनने पाछुं वाळुं जोइए; अने फरीथी तेवा
कार्यमां प्रवर्तवा देबुं जोइए नहीं ॥ १७७ ॥ हे दुष्टबुद्धिवाला जीव ! तें पूर्वजन्ममां जे अशुभ कार्य कर्तुं हशे, ते
अतिकटुककर्मना उदयकाळे तेनुं तेबुं ज फळ तुं थोडा काळमां ज पामीश ॥ १७८ ॥ ससलो जेम पोताना बे कान
बडे पोताना शरीरने गोपवीने 'मने कोइ देखतुं नथी' एम मानेछे, परंतु तरत ज ते बध-बंधनादिकने पामेछे; तेमज
हे जीव ! तुं पोते करेला कर्मने जराक गोपववा जायछे, परंतु थोडा काळमां ज तेनुं फळ तने भोगवबुं पडशे ॥१७९॥

વર્ધમાનાઽહિતં કર્મ અજ્ઞાનાદ્યો ન શોધયેત્ । પ્રભૂતદુઃખસંગ્રસ્તઃ સ પશ્ચાત્ પરિતપ્યતે ॥ ૧૮૦ ॥
સુખભાવકૃતા મૂઢાઃ કિં ન કુર્વન્તિ માનવાઃ । યેન સંતાપમાયાન્તિ જન્મકોટિશતેષ્વપિ ॥ ૧૮૧ ॥

પરને ઠગનારો પ્રાણી પોતાના જ આત્માને ઠગેછે

પરં ચ વશ્ચયામીતિ યે હિ માયાં પ્રયુજ્ઞતે । દ્વિહાઽન્યત્ર ચ લોકેકૈવૈ તૈરાત્મા વશ્ચિતઃ સદા ॥ ૧૮૨ ॥

મનુષ્યપણું પ્રાપ્ત થવા છતાં જે પુણ્યોપાર્જન કરતો નથી, તથા કર્મ લખાવતો નથી તેનો જન્મ નિષ્ફળ છે

પશ્ચતાઽસન્નતાં પ્રાપ્તા ન કૃતાં સુકૃતાર્જનમ્ । સુમાનુભ્યે હિ સંપ્રાપ્સે હા ! ગતં જન્મ નિષ્ફલમ્ ૧૮૩
કર્મપાશવિમોક્ષાય યત્નો यस્ય ન દેહિનઃ । સ સંસારમહાગુપ્તૌ વદ્ધઃ સંતિષ્ઠતે સદા ॥ ૧૮૪ ॥

જે પુરુષ અજ્ઞાનતાને લીધે દૃઢિ પામતા અશુભ કર્મની શુદ્ધિ-પ્રાયશ્ચિત્ત કરતો નથી, તે પાછલશ્રી, મોટા
દુઃખને પ્રાપ્ત થઈ અત્યંત પશ્ચાત્તાપ પામેછે ॥ ૧૮૦ ॥ સુખની પ્રાપ્તિમાં લાલચુ થયેલા મૂઢ મનુષ્યો શું શું અકાર્ય
કરતા નથી ?-સર્વ અકાર્ય કરેછે, અને તેથી કરીને સેંકડો કોટી જન્મ પર્યન્ત તેઓ સંતાપને પામેછે ॥ ૧૮૧ ॥
'હું વીજાને ઠગું છું' એમ ધારીને જેઓ માયા-કપટ કરેછે, તેઓ આ લોક તથા પરલોકમાં પોતાના જ આત્માને ઠગે
છે એમ જાણવું ॥ ૧૮૨ ॥ હે ચેતન ! ઉત્તમ મનુષ્યપણું પ્રાપ્ત થયા છતાં પણ તેં કાંઈ સુકૃત કર્યું નહીં, અને
મરણ તો સમીપે આવ્યું, શ્વેદની વાત છે કે તારો સમગ્ર જન્મ નિષ્ફળ ગયો ॥ ૧૮૩ ॥ જે ગ્રાણી કર્મરૂપી પાશમાંથી
મુક્ત થવા માટે કાંઈ પણ ચત્ર યત્ન કરતો નથી, તે સંસારરૂપી કેદખાનામાં નિરંતર બંધાયેલો જ રહેછે ॥ ૧૮૪ ॥

गृहचारकवासेऽस्मिन् विषयामिषलोभिनः । सीदन्ति नरशार्दूला बद्धा बान्धवबन्धनैः ॥ १८५ ॥
गर्भवासेऽपि यदुःखं प्राप्तमत्रैव जन्मनि । अधुना विस्मृतं किं ते येनात्मानं न बुध्यसे ? ॥ १८६ ॥
चतुरशीतिलक्षेषु योनीनां भ्रमता त्वया । प्राप्ताणि दुःखशल्यानि नानाकाराणि मोहिना ॥ १८७ ॥
कथं नोद्विजसे मूढ ! दुःखात् संसृतिसंभवात् । येन त्वं विषयासक्तो लोभेनाऽसि वशीकृतः १८८ ॥
यत्त्वयोपार्जितं कर्म भवकोटिषु पुष्कलम् । तच्छेत्तुं नैव शक्नोषि गतं ते जन्म निष्फलम् ॥ १८९ ॥

अज्ञानी प्राणी जे कर्म करोडो भवमां न खपावी शके ते कर्म ज्ञानी अन्तर्मुहूर्तमां खपावछे

अज्ञानी क्षपयेत् कर्म यज्जन्मशतकोटिभिः । तज्ज्ञानी तु त्रिगुसात्मा निहन्त्यन्तर्मुहूर्तके ॥ १९० ॥

विषयरूपी मांसमां लुब्ध थयेला मनुष्यरूपी सिंहो बांधवरूपी बंधनथी बंधाईने आ घररूपी केदखानामां पड्या पड्या सीदाय छे ॥ १८५ ॥ हे आत्मा ! आ जन्ममां ज गर्भवासतुं जे दुःख तुं पाम्यो हतो, ते पण हमणां शुं तुं भूली गयो ? के जेथी तारा आत्माने पण तुं जाणतो नथी ॥ १८६ ॥ चोराशी लाख योनिओने विषे भ्रमण करता तें मोहने लीधे नाना प्रकारनां दुःखरूपी शल्यो प्राप्त कर्यछे—अनुभव्यां छे ॥ १८७ ॥ तो हे मूढ ! आ संसारथी उत्पन्न (प्राप्त) थयेला दुःखथी तुं केम उद्देग-वैराग्य पामतो नथी ? के जेथी तुं विषयोने विषे आसक्त थइ लोभने वश पड्यो छे ? ॥ १८८ ॥ हे जीव ! जे तें पूर्वे कोटी जन्मोने विषे पुष्कळ कर्म उपार्जन कर्युं छे, तेने छेदवा माटे तुं लेश पण शक्तिमान् न थयो, तेथी तारो जन्म केवळ निष्फल गयो ॥ १८९ ॥ अज्ञानी जीव जे कर्मने संकडो कोटी जन्मो वडे खपावे छे—क्षीण करेछे, ते कर्मने त्रण गुप्तिने धारण करनार ज्ञानी पुरुष एक अन्तर्मुहूर्तमां खपावी शकेछ ॥ १९० ॥

जन्मदुःखं फलं शु ?

जीवितेनापि किं तेन कृता यत्र न निर्जरा । कर्मणां संवरो वाऽपि संसाराऽसारकारिणाम् ॥ १९१ ॥
स जातो येन जातेनाऽपक्वानां पाचनं कृतम् । कर्मणां पाकघोराणां विबुधेन महात्मना ॥ १९२ ॥

रोप अने मान कोना उपर करवा ? , तथा संग कोनो त्यजवो ते कहेंछे

रोपे रोषं परं कृत्वा माने स्नानं विधाय च । सङ्गे सङ्गे परित्यज्य स्वात्माधीनं सुखं कुरु ॥ १९३ ॥

द्वेष कोना उपर करवो ? तथा प्रीति यत्र अने चित्तनी एकाग्रता कोना उपर राखवी ?

परिग्रहे महाद्वेषो मुक्तौ च रतिरुत्तमा । सङ्क्याने चित्तमेकाग्रं रौद्रार्ते नैव संस्थितम् ॥ १९४ ॥

एवी जींदगीथी शुं फल ? के जे जींदगीमां संसारने (जन्मने) निष्फल करनां कर्मोनी निर्जरा के संवर कांइ पण करी सकायो नहीं ? ॥ १९१ ॥ आ जगत्मां तेज प्राणी जन्मेलो कहेवाय के जेणे जन्म धरीने विपाक काले भयंकर फल आपनारां कर्मो के जेनो उदय थयेलो न होय तेमने उदयमां लावी खपावी दे. आवो पुरुष ज महात्मा अने पंडित कहेवाय छे ॥ १९२ ॥ हे आत्मा ! क्रोध उपरज क्रोध करवो, माननी साथे ज मान-अभिमान राखवुं, अने संगनाज संगनो त्याग करवो, आ ग्रमाणे करीने तुं स्वर्ग-मोक्षना सुख स्वाधीन कर-स्वाधीन करी सकीश ॥ १९३ ॥ परिग्रह उपर ज महोद्वेष करवो, मुक्ति उपर ज उत्तम प्रीति राखवी, शुभध्यानमां ज चित्तनी एकाग्रता राखवी, पण आर्त-रौद्रध्यानमां चित्त जवा देवुं नहीं ॥ १९४ ॥

धर्मस्य संचये यत्नं कर्मणां च परिक्षये । साधूनां चेष्टिते चित्तं सर्वदा पापनाशने ॥ १९५ ॥

महात्माओंनु कर्तव्य

मानस्तम्भं दृढं भङ्क्त्वा लोभाद्रिं प्रविदार्य च । मायावल्लीं समुत्पाद्य क्रोधशत्रुं निहत्य च ॥ १९६ ॥
यथाख्यातं हितं प्राप्य चारित्रं ध्यानतत्पराः । कर्मणां प्रक्षयं कृत्वा प्रपन्नाः परमं पदम् ॥ १९७ ॥

धीर कोने कहेवा १

सङ्गादिरहिता धीरा रागादिमलवर्जिताः । शान्ता दान्तास्तपोभूषा मुक्तिकाङ्क्षणतत्पराः ॥ १९८ ॥

धर्मनुं उपार्जन करवामां अने कर्मनो क्षय करवामां यत्न करवो, तथा पापनो नाश करनारा साधुपुरुषोना आचरणमां ज सदा चित्तने स्थापन करवुं ॥ १९५ ॥ शुभध्यानमां लीन थयेला घणा महात्माओ मानरूपी दृढ स्तम्भने भांगी, लोभरूपी पर्वतनुं विदारण करी, मायारूपी लतानुं निर्मूलन करी, क्रोधरूपी शत्रुनो नाश करी, आत्माने हितकर एवा यथाख्यातचारित्रनो स्वीकार करी अने छेवटे समग्र कर्मनो क्षय करी मोक्षपदने पाम्या छे ॥ १९६-१९७ ॥ जेओ सर्वसंगादि रहित होय, रागादि मळथी दूर रहेला होय, शांत दांत अने तपरूपी अलंकारथी भूषित होय, तथा मोक्षनी अभिलाषावाला होय तेओ ज धीर कहेवाय छे ॥ १९८ ॥

મનોવાકકાયયોગેષુ પ્રણિધાનપરાયણાઃ । વૃત્તાલ્યા જ્ઞાનસમ્પન્નાસ્તે પાત્રં કરુણાપરાઃ ॥ ૧૯૯ ॥
 ધૃતિભાવનયા યુક્તાઃ સત્ત્વભાવનયાઽન્વિતાઃ । તત્ત્વાર્થોહિતચેતસ્કાસ્તે પાત્રં દાતુરુત્તમાઃ ॥ ૨૦૦ ॥
 ધૃતિભાવનયા દુઃખં સત્ત્વભાવનયા ભવમ્ । જ્ઞાનભાવનયા કર્મ નાશયન્તિ ન સંશયઃ ॥ ૨૦૧ ॥
 આગ્રહો હિ શર્મે યેષાં વિગ્રહઃ કર્મશત્રુભિઃ । વિષયેષુ નિરાશંસા તે પાત્રં યતિસત્તમાઃ ॥ ૨૦૨ ॥
 નિઃસંજ્ઞા અપિ વૃત્તાલ્યા નિઃસ્નેહાઃ સુશ્રુતિપ્રિયાઃ । અભૂષાશ્ચ તપોભૂષાસ્તે પાત્રં યોગિનઃ સદા ॥ ૨૦૩ ॥

જેઓ મન વચન અને કાયના યોગને વિષે ઉત્તમ ધ્યાન કરવામાં તત્પર હોય, સદાચારનું આચરણ કરનારા હોય, જ્ઞાનની સંપદા વડે યુક્ત હોય, તથા સર્વપ્રાણી ઉપરં કરુણાવાળા હોય તેઓ સુપાત્ર કહેવાય છે ॥ ૧૯૯ ॥ વલી જેઓ ધૈર્યભાવના વડે યુક્ત હોય, સત્ત્વ (પરાક્રમ)ની ભાવના સહિત હોય, તથા તત્ત્વજ્ઞાનમાં જ ચિત્તને સ્થાપન કરનારા હોય, તે જ ઉત્તમ પુરુષો દાતારને સુપાત્રરૂપ છે ॥ ૨૦૦ ॥ આ સુપાત્રરૂપ મહાપુરુષો ધૈર્યભાવના વડે દુઃખનો નાશ કરે છે, સત્ત્વભાવના વડે સંસારનો નાશ કરે છે, અને જ્ઞાનભાવના વડે કર્મનો નાશ કરે છે, તેમાં સંશય નથી ॥ ૨૦૧ ॥ જેઓ શમતાને વિષે જ આગ્રહી છે, કર્મરૂપી શત્રુઓની સાથે જ જેઓ યુદ્ધ કરે છે, અને જેઓ વિષયોની ઇચ્છા પણ રાખતા નથી, તે જ ઉત્તમ મુનિઓ સુપાત્ર છે ॥ ૨૦૨ ॥ જેઓ સર્વસંગ રહિત છતાં પણ સદાચારના સંગવાળા છે, જેઓ સર્વવસ્તુ ઉપર સ્નેહ રહિત છતાં પણ સુશાસ્ત્ર ઉપર સ્નેહવાળા છે, અને જેઓ આભૂષણ રહિત છતાં પણ તપરૂપી આભૂષણથી ભૂષિત છે, એવા યોગીજનો જ સદા સુપાત્ર છે ॥ ૨૦૩ ॥

ધૈર્મમત્વં સદા ત્યક્તં સ્વકાર્થેઽપિ મનીષિભિઃ । તે પાત્રં સંયતાત્માનઃ સર્વસત્ત્વહિતે રતાઃ ॥ ૨૦૪ ॥

સુમુનિઓ ઉપર ઈર્ષ્યા રાખનારની ધર્મક્રિયાઓ પણ નિષ્ફળ થાય છે

પરીષહજયે શક્તં શક્તં કર્મપરિક્ષયે । જ્ઞાન-ધ્યાન-તપોભૂષં શુદ્ધાચારપરાયણમ્ ॥ ૨૦૫ ॥
પ્રશાન્તમાનસં સૌમ્યં પ્રશાન્તકરણં શુભમ્ । પ્રશાન્તારિમહામોહં કામ-ક્રોધનિપૂદ્નમ્ ॥ ૨૦૬ ॥
નિન્દા-સ્તુતિસમં ધીરં શરીરેઽપિ ચ નિઃસ્પૃહમ્ । જિતેન્દ્રિયં જિતક્રોધં જિતલોભમહાભયમ્ ॥ ૨૦૭ ॥
રાગ-દ્વેષવિનિર્મુક્તં સિદ્ધિસદ્ગુમ્નનોત્સુકમ્ । જ્ઞાનાભ્યાસરતં નિલ્યં નિલ્યં ચ પ્રશંમે સ્થિતમ્ ॥ ૨૦૮ ॥

જે ઉદાર ચિત્તવાળાઓએ હમેશાં પોતાના શરીર ઉપરથી પણ મમતાનો ત્યાગ કર્યો છે, તે જ સર્વપ્રાણીઓનું હિત કરવામાં રક્ત સંયમી(મુનિ)ઓજ સુપાત્ર છે ॥ ૨૦૪ ॥ જેઓ પરીષહો જીતવામાં (સહન કરવામાં) સમર્થ હોય છે, કર્મનો ક્ષય કરવાને શક્તિમાન હોય છે, જ્ઞાન ધ્યાન અને તપરૂપી અલંકારથી અલંકૃત છે, શુદ્ધ આચારમાં તત્પર હોય છે, જેમનું ચિત્ત શાંત હોય છે, જેમની દૃષ્ટિ સૌમ્ય-સર્વ પ્રાણીઓ પર સમાન હોય છે, જેમની ઇન્દ્રિયો શાંત હોય છે, જેઓ સર્વજગતના પ્રાણીઓ પ્રતિ કલ્યાણરૂપ છે, જેમનો મોહરૂપી મહાશત્રુ શાંત થયેલો હોય છે, જેઓએ કામ અને ક્રોધનો સર્વથા નાશ કરેલો હોય છે, જેઓની કોઈ નિન્દા કરે કે કોઈ પ્રશંસા કરે પણ તે વસ્તુ ઉપર જેઓ સમદૃષ્ટિવાળા હોય છે, જેઓ મેરુ પર્વતની જેવા ધીર હોય છે, જેઓ પોતાના શરીર ઉપર પણ સ્પૃહા રહિત હોય છે, જેઓએ ઇન્દ્રિયો ક્રોધ લોભ અને મહા ભયરૂપી શત્રુઓનો પરાભવ કરેલો હોય છે, જેઓ રાગ-દ્વેષથી સદા રહિત હોય છે, જેઓ

एवंविधं हि यो दृष्ट्वा स्वगृहाङ्गणमागतम् । मात्सर्यं कुरुते मोहात् क्रिया तस्य न विद्यते ॥ २०९ ॥
मायानिरसनं कृत्वा तृष्णां च परित्यज्य ते । राग-द्वेषौ समुत्सार्य प्रयाताः पदमक्षयम् ॥ २१० ॥

वास्तविक धीर मुनिओ ज छे

धीराणां यतयो धीरा ये निराकुलचेतसः । कर्मशत्रुमहासैन्यं निर्जयन्ति तपोबलात् ॥ २११ ॥

शूरवीर कोण ?

परीषहजये शूराः शूराश्चेन्द्रियनिग्रहे । कषायविजये शूरास्ते शूरा गदिता बुधैः ॥ २१२ ॥

सिद्धिरूपी स्त्रीना संगमनी ज लालसावाळा होयछे, जेओ निरंतर ज्ञाननो अभ्यास करवामां ज तत्पर होयछे, अने जेओ निरंतर प्रशमरसमां ज मग्न थयेला होयछे, आत्मा मुनिजनने पोताने घेर आवेला जोइने जे पुरुष अज्ञानताने लीधे तेमना पर मात्सर्य-ईर्ष्या करेछे तेनी सर्व धर्मक्रियाओ निष्फळ थायछे ॥ २०५ थी २०९ ॥
तेवा मुनिओ मायानो नाश करी, तृष्णानो त्याग करी, तथा राग-द्वेषतुं उन्मूलन करीने अक्षय एवा मोक्ष-पदने पाव्वाछे ॥ २१० ॥ सर्व धीरपुरुषोनी मध्ये मुनिओज वास्तविक धीर छे; कारण के तेओतुं चित्त कदापि आकुल व्याकुल थतुं नथी, अने तेओ पोताना ज तपोबलथी कर्मरूपी शत्रुना मोटा सैन्यनो पराजय करेछे ॥ २११ ॥ जेओ परीसहोने जीतवामां शूरवीर होय, इन्द्रियोनो निग्रह करवामां शूरवीर होय, अने कषायोनो विजय करवामां शूरवीर होय, तेओ ज वास्तविक शूरा छे एम पंडितो कहेछे ॥ २१२ ॥

નાદત્તેઽભિનવં કર્મ સચ્ચારિત્રનિવિષ્ટધીઃ । પુરાણં નિર્જયેદ્ બાઢં વિશુદ્ધધ્યાનસક્તઃ ॥ ૨૧૩ ॥

પંડિત કોણ કહેવાય ?

સંસારાવાસનિવૃત્તાઃ શિવસૌખ્યસસુત્સુકાઃ । સદ્ગિસ્તે ગદિતાઃ પ્રાજ્ઞાઃ શેષાસ્ત્વર્થસ્ય વશ્વકાઃ ॥

સમતાં સર્વભૂતેષુ યઃ કરોતિ સુમાનસઃ । મમત્વભાવનિર્મુક્તો યાલ્યસૌ પદ્મવ્યયમ્ ॥ ૨૧૫ ॥

વાસ્તાવિક શૂરવીર કોણ ?

ઇન્દ્રિયાણાં જયે શૂરઃ કર્મબન્ધે ચ કાતરઃ । તત્ત્વાર્થાર્હિતચેતસ્કઃ સ્વશરીરેઽપિ નિઃસ્પૃહઃ ॥ ૨૧૬ ॥

પરીપહમહારાતિબલનિર્દલનક્ષમઃ । કષાયવિજયે શૂરઃ સ શૂર ઇતિ કથ્યતે ॥ ૨૧૭ ॥ યુગ્મમ્ ॥

ઉત્તમ ચારિત્રનું પાલન કરવામાં જ ચિત્તને સ્થાપન કરનાર હોવાથી મુનિ નવા કર્મને બાંધતા નથી, અને વિશુદ્ધ ધ્યાનમાં જ તત્પર હોવાથી બાંધેલા કર્મની અત્યંત નિર્જરા કરેછે ॥ ૨૧૩ ॥ જેઓ સંસારના વાસથી વિરક્ત હોયછે, અને મોક્ષનું સુખ મેળવવામાં જ ઉત્સુક હોયછે, તેઓને જ સત્પુરુષોએ વાસ્તાવિક પ્રાજ્ઞ (પંડિત) કહ્યા છે, તે સિવાયના પંડિતનામધારીઓ તો માત્ર પંડિતશબ્દના અર્થને ઠગનારા જ છે ॥ ૨૧૪ ॥ શુભ મનવાળો જે પુરુષ સર્વ પ્રાણીઓ ઉપર સમાનદૃષ્ટિ રાખેછે, અને જેણે સર્વ પ્રકારે મમતાનો ત્યાગ કરેલો છે, તે જ મોક્ષપુરીમાં જાયછે ॥ ૨૧૫ ॥ જે પુરુષ ઇન્દ્રિયોનો જય કરવામાં શૂરવીર હોય, અને કર્મનો વંધ કરવામાં કાચર હોય, જેણે તત્ત્વાર્થની વિચારણામાં મનને સ્થાપન કર્યું હોય, જે પોતાના શરીર ઉપર પણ નિઃસ્પૃહ હોય, જે પરીસહરૂપી મહાશયુના

સંસારધ્વંસિનીં ચર્યાં યે કુર્વાન્તિ સદા નરાઃ । રાગ-દ્વેષહતિં કૃત્વા તે યાન્તિ પરમં પદમ્ ॥ ૨૧૮ ॥
મલૈસ્તુ રહિતા ધીરા મલદિગ્ધાઙ્ગયષ્ઠયઃ । તે બ્રહ્મચારિણો નિલ્યં જ્ઞાનાભ્યાસં સિષેવિરે ॥ ૨૧૯ ॥
જ્ઞાનભાવનયા શક્તા નિમૃતેનાન્તરાત્મના । અપ્રમત્તં ગુણં પ્રાપ્ય લભન્તે હિતમાત્મનઃ ॥ ૨૨૦ ॥

પ્રશંસાપાત્ર જીવિત કોનું ?

સંસારાવાસમ્પીરૂણાં ત્યક્તાન્તર્બાહ્યસદ્ગિનામ્ । વિષયેભ્યો નિવૃત્તાનાં શ્લાઘ્યં તેષાં હિ જીવિતમ્ ૨૨૧

જે સુશ્રમણને ગુરુ તરીકે માનતો નથી તે પામેલો અમૂલ્ય મનુષ્યજન્મ હારી જાયછે

સમં શત્રૌ ચ મિત્રે ચ સમં માનાપમાનયોઃ । લાભાલાભે સમં નિલ્યં લોષ્ટ-કાશ્ચનયોસ્તથા ॥ ૨૨૨ ॥

સૈન્યનું દલન કરવામાં સમર્થ હોય, તથા જે કષાયોનો વિજય કરવામાં શૂર હોય, તે જ વાસ્તવિક શૂર કહેવાયછે
॥ ૨૧૬-૨૧૭ ॥ જેઓ સંસારનો નાશ કરનાર ચારિત્રનું સદા પાલન કરેછે, તે પુરુષો રાગ-દ્વેષનો ક્ષય કરીને
મોક્ષપદને પામેછે ॥ ૨૧૮ ॥ જેઓ શરીર ઉપર પરસેવાના મઠથી વ્યાપ્ત છતાં મિથ્યાત્વાદિક આભ્યંતર મઠ રહિત
હોય, અને નિરંતર બ્રહ્મચર્યનું પાલન કરવામાં તત્પર હોય તે ધીર પુરુષો જ્ઞાનના અભ્યાસની સેવા કરેછે ॥ ૨૧૯ ॥
જ્ઞાનની ભાવનાથી શક્તિમાન્ થયેલા ધીર પુરુષો નિશ્ચલ આત્મા વડે અગ્રમત્ત નામના ગુણસ્થાનને પામીને
આત્માનું હિત સાધેછે ॥ ૨૨૦ ॥ જેઓ સંસારના વાસથી મીઠુ હોયછે, જેઓ વાહ્ય અને આભ્યંતર સંગનો ત્યાગ
કરેલો હોયછે, અને જેઓ વિષયોથી નિવૃત્તિ પામ્યા હોયછે, તેઓનું જ જીવિત પ્રશંસાપાત્ર છે ॥ ૨૨૧ ॥ શત્રુ અને
મિત્ર ઉપર, માન અને અપમાનને વિષે, લાભ અને અલાભને વિષે, તથા માદીના દેષા અને સુવર્ણને વિષે જેની સમાન

સમ્યક્ત્વભાવનાશુદ્ધં જ્ઞાનસેવાપરાયણમ્ । ચારિત્રચરણાસક્તમક્ષીણસુલ્લકાક્ષિણમ્ ॥ ૨૨૩ ॥
 ઇદૃશં શ્રમણં દૃષ્ટ્વા યો ન મન્યેત દુષ્ટધીઃ । ત્વજન્મનઃ ફલં સારં સ હારયતિ સર્વથા ॥ ૨૨૪ ॥
 ત્રિભિર્વિશેષકમ્ ।

રાગાદિવર્જકાઃ સંક્લં પરિત્યજ્ય દૃઢવ્રતાઃ । ધીરા નિર્મલચેતસ્કાસ્તપસ્યન્તિ મહાધિયઃ ॥ ૨૨૫ ॥
 સંસારોદ્ધિશ્ચિત્તાનાં નિઃશ્રેયસસુલ્લેષિણામ્ । સર્વસંક્લિન્નચિત્તાનાં ધન્યં તેષાં હિ જીવિતમ્ ॥ ૨૨૬ ॥
 જીવિત સફળ કોનું ?

સસમીસ્થાનસુત્તાનાં યત્રાસ્તમિતશાધિનામ્ । ત્રિકાલયોગયુક્તાનાં જીવિતં સફલં ભવેત્ ॥ ૨૨૭ ॥

દૃષ્ટિ હોયછે; સમ્યક્ત્વની ભાવના વડે જેના શુદ્ધ પરિણામ હોયછે, જે જ્ઞાનની સેવામાં જ નિરંતર તત્પર હોયછે, જે ચારિત્રનું આચરણ કરવામાં આસક્ત હોયછે, અને જેની અભિલાષા માત્ર એક મોક્ષના અક્ષય સુખમાં જ છે, એવા મુનિને જોઈને જે દુષ્ટબુદ્ધિવાળો પુરુષ તેને મહાત્મા ગુરુ તરીકે માનતો નથી, તે પુરુષ પોતાના મનુષ્યજન્મના ઉત્તમ ફળને સર્વપ્રકારે હારી જાયછે ॥ ૨૨૨ થી ૨૨૪ ॥ રાગાદિથી રહિત, દૃઢ વ્રતવાળા, નિર્મલ ચિત્તવાળા અને શ્રેષ્ઠબુદ્ધિવાળા ધીરપુરુષો સર્વસંગનો ત્યાગ કરી તપસ્યા કરેછે ॥ ૨૨૫ ॥ જેઓનું ચિત્ત સંસારથી ઉદ્ધેગ પામ્યું હોય, જેઓ મોક્ષના જ સુખની ઇચ્છા રાખતા હોય, અને જેઓ સર્વસંગથી નિવૃત્ત થયા હોય તેઓનું જીવિત ધન્ય-પ્રશસ્ય છે ॥ ૨૨૬ ॥ સાત ભયસ્થાનથી મુક્ત, નિદ્રારૂપી પ્રમાદમાં નહી પડેલા, અને સર્વકાલમાં સંયમયુક્ત પુરુષોનું જીવિતન્ય સફળ છે ॥ ૨૨૭ ॥

आर्त-रौद्रपरित्यागाद् धर्म-शुक्लसमाश्रयात् । जीवः प्राप्नोति निर्वाणमनन्तसुखमच्युतम् ॥ २२८ ॥
आत्मानं विनियम्याशु विषयेषु पराङ्मुखः । साधयेत् स्वहितं प्राज्ञो ज्ञानाभ्यासरतो यतिः २२९

सर्वसंगनो त्याग करवाथी छेवटे मोक्षपद मळेंछे

यथा सङ्गपरित्यागस्तथा कर्मविमोचनम् । यथा च कर्मणां छेदस्तथाऽऽसन्नं परं पदम् ॥ २३० ॥

विद्वाने शरीरनी पण मूर्च्छानो त्याग करवो जोइए

यत् परित्यज्य गन्तव्यं तत् स्वकीयं कथं भवेत् ? । इत्यालोच्य शरीरेऽपि विद्वानाशां परित्यजेत् ॥

जीव आर्त अने रौद्रध्याननो त्याग करवाथी, तथा धर्म अने शुक्लध्याननो आश्रय करवाथी अनंत सुखने आप-
नार अक्षय मोक्षने पामेछे ॥ २२८ ॥ बुद्धिमान् मुनि आत्माने नियममां राखी-निश्चल राखी, विषयोमां परा-
ङ्मुख थइ, अने ज्ञानना अभ्यासमां तत्पर थइ शीघ्रपणे आत्महित-मोक्ष साधेछे ॥ २२९ ॥ महापुरुषो जेम जेम
संगनो त्याग करता जायछे तेम तेम तेओनां कर्म क्षीण थतां जायछे, अने जेम जेम कर्मनी क्षीणता थती जायछे
तेम तेम मोक्षपद तेमनी समीपे आवतुं जायछे ॥ २३० ॥ जे आ शरीर धन स्त्री पुत्रादिक अहीं त्यजीने ज
परलोकमां जवानुं छे ते पोतानुं केम कही सकाय ? , आ प्रमाणे विचारीने विद्वान् पुरुष शरीरनी पण
मूर्च्छानो त्याग करे ॥ २३१ ॥

નૂનં નાત્મા પ્રિયસ્તેષાં યે રતાઃ સદ્ગ્રંથઃ । પ્રિયશ્ચેદપકૃત્તુચ્છં સ્વીકર્તુ નૈવ શક્યતે ॥ ૨૩૨ ॥
શરીરમાત્રસંજ્ઞેન ભવેદારમ્ભવર્તનમ્ । તદ્દશાશ્વતમત્રાણં તસ્મિન્ વિદ્વાન્ રતિં ત્યજેત્ ॥ ૨૩૩ ॥

સંગતિ અને મમત્વથીજ સંસારની વૃદ્ધિ અને દુઃખની પરંપરા થાયછે

સદ્ગત્ સંજાયતે ગૃહ્ધિર્ગૃહ્થો વાઙ્છતિ સશ્ચયમ્ । સશ્ચયાદ્ વર્ધતે લોભો લોભાત્સંસૃતિવર્ધનમ્ ॥ ૨૩૪ ॥
મમત્વાજ્ઞાયતે લોભો લોભાદ્ રાગશ્ચ જાયતે । રાગાન્ન જાયતે દ્વેષો દ્વેષાદુઃખપરમ્પરા ॥ ૨૩૫ ॥

જેઓ સંગ (પરિગ્રહ) નો સંચય કરવામાં આસક્ત થયેલા છે, તેઓને खरेखर પોતાનો આત્મા જ પ્રિય-વહાલો નથી. કેમકે જો આત્મા પ્રિય હોય તો આત્માનો જ અપકાર કરનાર તુચ્છ વસ્તુનો સ્વીકાર ન જ કરી શકે ॥ ૨૩૨ ॥
કેવલ શરીરના સંગથી પણ આરંભની પ્રવૃત્તિ થાયછે, તે શરીર જ અનિત્ય છે, તથા આત્માનું રક્ષણ કરવા શક્તિમાન નથી, તેથી વિદ્વાન્ માણસે તેના પર ગ્રીતિ ન રાખવી જોઈએ ॥ ૨૩૩ ॥ સંગથી વિષયો પરની લોહુપતા ઉત્પન્ન થાયછે, વિષયની લોહુપતાથી ધનાદિકનો સંચય કરવાની ઇચ્છા થાયછે, ધનના સંચયથી લોભ વધે છે, અને લોભ વધવાથી સંસારની વૃદ્ધિ થાયછે ॥ ૨૩૪ ॥ મમતાથી લોભ ઉત્પન્ન થાયછે, લોભથી રાગ ઉત્પન્ન થાયછે, રાગથી દ્વેષ ઉત્પન્ન થાયછે, અને દ્વેષ ઉત્પન્ન થવાથી દુઃખની પરંપરા ગ્રાસ્ટ થાયછે ॥ ૨૩૫ ॥

નિર્મમતા જ સર્વસુખનું કારણ છે

નિર્મમત્વં પરં તત્ત્વં નિર્મમત્વં પરં સુખમ્ । નિર્મમત્વં પરં બીજં મોક્ષસ્ય કથિતં બુધૈઃ ॥ ૨૩૬ ॥
નિર્મમત્વે સદા સૌખ્યં સંસારસ્થિતિચ્છેદનમ્ । જાયતે પરમોત્કૃષ્ટં આત્મનિ સંસ્થિતે સતિ ॥ ૨૩૭ ॥

દ્રવ્યના દોષો

અર્થો મૂલમનર્થનામર્થો નિર્વૃત્તિનાશનઃ । કષાયોત્પાદકશ્રાર્થો દુઃખાનાં ચ વિધાયકઃ ॥ ૨૩૮ ॥
આસોઽઙ્ગિતાનિ ચિત્તાનિ ત્વયા સર્વાણિ સંસૃતૌ । પુનસ્તેષુ રતિઃ કષ્ટા સુક્તવાન્ત ઇવૌદને ॥ ૨૩૯ ॥
કો વા વિત્તં સમાદાય પરલોકં ગતઃ પુમાન્ ? । યેન તુષ્ણાશિસંતપ્તઃ કર્મ બધ્નાતિ દારુણમ્ ॥ ૨૪૦ ॥

તેથી નિર્મમતા જ ઉત્કૃષ્ટ તત્ત્વ છે, નિર્મમતા જ ઉત્કૃષ્ટ સુખ છે, અને નિર્મમતાને જ પંડિતોએ મોક્ષનું ઉત્કૃષ્ટ કારણ કહ્યું છે ॥ ૨૩૬ ॥ નિરંતર આત્માને વિષે નિર્મમતાની નિશ્ચલ સ્થિતિ થઈ હોય તો સંસારની સ્થિતિને નાશ કરનારં પરમ ઉત્કૃષ્ટસુખ પ્રાપ્ત થાય છે ॥ ૨૩૭ ॥ દ્રવ્ય અનર્થોનું મૂલ છે, દ્રવ્ય મોક્ષસુખનો નાશ કરનાર છે, દ્રવ્ય કષાયોને ઉત્પન્ન કરનાર છે, અને દ્રવ્ય જ દુઃખોને પ્રાપ્ત કરાવનાર છે ॥ ૨૩૮ ॥ હે પ્રાણી ! તેં આ સંસારમાં અમણ કરતાં અનેકવાર દ્રવ્યો પ્રાપ્ત કરીને ત્યજેલાં છે, તો ફરીથી તેઓના ઉપર પ્રીતિ કરવી એ મોજન કરેલા અન્નને વમન કરી તેને ગ્રહણ કરવાની જેમ અત્યંત કષ્ટકારક છે ॥ ૨૩૯ ॥ આ જગતમાં કયો પુરુષ ધનને સાથે લઈને પરલોકમાં ગયો છે ? કોઈ જ નહીં, ત્યારે શા માટે તુષ્ણારૂપી અગ્નિથી તાપ પામેલો પ્રાણી દારુણ કર્મને વાંધે છે ? ॥ ૨૪૦ ॥

जगतमां जे संतोषी तेज सुखी होयछे

तत्त्वामृत

॥ २४ ॥

तृष्णान्धा नैव पश्यन्ति हितं वा यदि वाऽहितम् । सन्तोषाञ्जनमासाद्य पश्यन्ति सुधियो जनाः ॥
सन्तोषसारसद्रवं समादाय विचक्षणाः । भवन्ति सुखिनो नित्यं मोक्षसन्मार्गवर्तिनः ॥ २४२ ॥
तृष्णानलप्रदीप्तानां सुसौख्यं नु कुतो नृणाम् ? । दुःखमेव सदा तेषां ये रता धनसञ्चये ॥ २४३ ॥
सन्तुष्टाः सुखिनो नित्यमसन्तुष्टाः सुदुःखिताः । उभयोरन्तरं ज्ञात्वा सन्तोषे क्रियतां रतिः २४४
द्रव्याणां दूरतस्त्यक्त्वा सन्तोषं कुरु सन्मते ! । मा पुनर्दीर्घसंसारे पर्यटिष्यसि निश्चितम् ॥ २४५ ॥

तृष्णा बडे अंध थयेला मनुष्यो हित के अहित जोइ शक्ता नथी, परंतु बुद्धिमान् मनुष्यो संतोषरूपी अंजनने
पामीने-आंजीने स्पष्ट रीते जोइ शके छे ॥ २४१ ॥ विचक्षण पुरुषो संतोषरूपी श्रेष्ठ रत्न पामीने मोक्षरूपी सन्मा-
र्गमां चाली सुखी थायछे ॥ २४२ ॥ तृष्णारूपी अग्निथी तपी रहेला मनुष्योने सुख क्यांथी होय ? . जेओ धननो
संचय करवामां आसक्त होयछे तेओने सदा दुःख ज प्राप्त थायछे ॥ २४३ ॥ संतोषी मनुष्यो ज सदा सुखी
छे, अने असंतोषी जनो सदा अतिदुःखी छे, आ प्रमाणे ते बनेनुं अंतर-तफावत जाणीने संतोषमां ज प्रीति
करवी योग्य छे ॥ २४४ ॥ हे सद्बुद्धिमान् ! द्रव्यनी आशाने दूरथी त्यजीने तुं संतोष ज राख. तेम करवाथी तारे
फरी आ दीर्घसंसारमां भ्रमण करवानुं रहेशे ज नहीं ॥ २४५ ॥

संतोषी ज परमसुखी होयछे

ईश्वरो नाम सन्तोषी घो न प्रार्थयतेऽपरम् । प्रार्थना महतामत्र परं दारिद्र्यकारणम् ॥ २४६ ॥
 हृदयं दह्यतेऽत्यर्थं तृष्णाग्निपरितापितम् । न शक्यं शमनं कर्तुं विना सन्तोषवारिणा ॥ २४७ ॥
 यैः सन्तोषोदकं पीतं निर्ममत्वेन वासितम् । त्यक्तं तैर्मानसं दुःखं दुर्जनेनेव सौहृदम् ॥ २४८ ॥
 यैः सन्तोषामृतं पीतं तृष्णातृडुपनाशनम् । तैः सुनिर्वाणसौख्यस्य कारणं समुपार्जितम् ॥ २४९ ॥
 सन्तोषं लोभनाशाय धृतिं चाऽसुखशान्तये । ज्ञानं च तपसो वृद्धयै धारयन्ति सुनीश्वराः ॥ २५० ॥

संतोषी मनुष्य ज वास्तविक धनाढ्य छे, कारण के ते बीजानी पासे याचना करतो नथी. महापुरुषोने बीजानी पासे प्रार्थना करवी ए उत्कृष्ट दारिद्र्यनुं कारण छे ॥ २४६ ॥ तृष्णा रूपी अग्निथी तस थयेछे हृदय अत्यंत बळेछे, तेने शांत करवा माटे संतोषरूपी जळ विना बीजुं कोइ समर्थ नथी ॥ २४७ ॥ जेओए निर्ममता वडे वासित थयेला संतोषरूपी जळनुं पान कर्तु होय तेओ, जेम दुर्जन माणस मैत्रीनो त्याग करेछे तेम मानसिक दुःखनो त्याग करेछे ॥ २४८ ॥ जेओए तृष्णा-लोभ रूपी तृषाने नाश करनार संतोषरूपी अमृतनुं पान कर्तु होय, तेओए मोक्षना सुखनुं कारण उपार्जन कर्तु छे एम जाणवुं ॥ २४९ ॥ सुनीश्वरो लोभनो नाश करवा संतोषने धारण करेछे, दुःखनी शांतिने माटे धृति—धैर्यने धारण करेछे, अने तपनी वृद्धिने माटे ज्ञानने धारण करेछे ॥ २५० ॥

ज्ञान-दर्शनयुक्त आत्मा ज शाश्वत છે

જ્ઞાન-દર્શનસમ્પન્ન આત્મા ચૈકો ધ્રુવો મમ । શેષા ભાવાશ્રમે બાહ્યાઃ સર્વે સંયોગલક્ષણાઃ ॥ ૨૫૧ ॥
સંયોગમૂળા જીવેન પ્રાપ્તા દુઃખપરમ્પરા । તસ્માત્ સંયોગસમ્બન્ધં ત્રિવિધેન પરિત્યજેત્ ॥ ૨૫૨ ॥

જિનેશ્વરભાવિત ભાવો ઉપર શ્રદ્ધા રાખવી

એ હિ જીવાદ્યો ભાવાઃ સર્વજ્ઞૈર્ભાષિતાઃ પુરા । અન્યથા ચ ક્રિયા તેષામિતિ ચિન્તા નિર્રથકા ॥
યથા ચ કુરુતે જન્તુર્મમત્વં વિપરીતધીઃ । તથા હિ બન્ધમાયાતિ તસ્ય કર્મ સમન્તતઃ ॥ ૨૫૪ ॥

જ્ઞાન અને દર્શનથી યુક્ત એક મારો આત્મા જ ધ્રુવ-શાશ્વત છે, અને સંયોગલક્ષણવાળા બીજા સર્વે પદાર્થો
ગ્રાહ્ય એટલે અનિત્ય—ક્ષણવિનાશી છે ॥ ૨૫૧ ॥ આ જીવ સંયોગના કારણથી જ દુઃખની પરંપરાને પામ્યો છે,
તેથી સંયોગના સંબંધને ત્રિવિધે-મન વચન અને કાયાએ કરી ત્યાગ કરવો જોઈએ ॥ ૨૫૨ ॥ ‘પૂર્વે જિનેશ્વરોએ જે
જીવાદિક પદાર્થો કહેલા છે, તેઓની ક્રિયા અન્યથા છે, એટલે કે તે પદાર્થો તેવા પ્રકારના નથી’ એમ જે
ચિંતવું તે નિર્રથક-નિષ્ફલ છે ॥ ૨૫૩ ॥ વિપરીત બુદ્ધિવાળો જંતુ જેમ જેમ મમતા કરે છે, તેમ તેમ તેને ચો-
તરફથી કર્મનો બંધ પ્રાપ્ત થાય છે ॥ ૨૫૪ ॥

અજ્ઞાન અને પરિગ્રહથી આત્મા કર્મ બાંધેછે અને દુઃખી થાયછે

અજ્ઞાનાનૃતચિત્તાનાં રાગ-દ્વેષવશાત્મનામ્ । આરમ્ભેષુ પ્રવૃત્તાનાં હિતં તેષાં ન ભીતવત્ ॥ ૨૫૫ ॥
પરિગ્રહપરિષ્વજ્ઞાદ્ રાગો દ્વેષઃ જાયતે । રાગ-દ્વેષૌ મહાબન્ધકારણં વત્ કર્મણામ્ ॥ ૨૫૬ ॥

લ્લખો યજ્ઞ કયો ?

સર્વસંજ્ઞાન્ પશૂન્ કૃત્વા ધ્યાનાગ્રાવાહુતિં ક્ષિપેત્ । કર્મણિ સમિધશ્ચૈવ યાગોઽયં સુમહાફલઃ ॥ ૨૫૭ ॥
રાજસૂયસહસ્ત્રાણિ અશ્વમેધશતાનિ ચ । અનન્તભાગતુલ્યાનિ ન સ્યુસ્તસ્ય કદાચન ॥ ૨૫૮ ॥

જેમનાં ચિત્ત અજ્ઞાનથી આઢ્યાદિત થયાં હોય, જેમનો આત્મા રાગ-દ્વેષને વશ થયેલો હોય, અને જેઓ આર-
મમાં પ્રવર્તતા હોય, તેઓને મય પામેલાની જેમ હિતની પ્રાપ્તિ થતી નથી ॥ ૨૫૫ ॥ પરિગ્રહના સંબંધથી જીવને
રાગ દ્વેષ ઉત્પન્ન થાયછે, અને તે રાગ દ્વેષ જ કર્મના ઘાટા બંધનું કારણ છે ॥ ૨૫૬ ॥ સર્વસંગોને પશુરૂપ કરી,
તથા કર્મોને સમિધ (કાષ્ઠ) રૂપ કરી, ધ્યાનરૂપી અગ્નિમાં આહુતિ આપવી-હોમ કરવો; એ ભાવયજ્ઞ મહાફલને
(મોક્ષને) આપનારો છે ॥ ૨૫૭ ॥ હજારો રાજસૂય યજ્ઞો અને સેંકડો અશ્વમેધ યજ્ઞો કર્યા હોય, પણ તે આ ભાવય-
જ્ઞાના અનંતમા ભાગની તુલ્ય પણ કદાપિ થતા નથી ॥ ૨૫૮ ॥

શુભબુદ્ધિ દયા અને મૈત્રી આ લોક અને પરલોકમાં હિતકર છે

તત્વામૃત

॥ ૨૬ ॥

સા પ્રજ્ઞા યા શમે યાતિ વિનિયોગપરા હિતા । શેષા હિ નિર્દયા પ્રજ્ઞા કર્મોપાર્જનકારિણી ॥ ૨૫૯ ॥
 પ્રજ્ઞાહ્નના સદા સેવ્યા પુરુષેણ સુલાવહા । હેયોપાદેયતત્ત્વજ્ઞા યા રતા સર્વકર્મણિ ॥ ૨૬૦ ॥
 દયાહ્નના સદા સેવ્યા સર્વકામફલપ્રદા । સેવિતાઽસૌ કરોત્યાશુ માનસં કરુણામયમ્ ॥ ૨૬૧ ॥
 મૈત્ર્યહ્નના સદોપાસ્યા હૃદયનન્દકારિણી । યા વિધત્તે કૃતોપાસ્તિશ્ચિત્તં વિદ્વેષવર્જિતમ્ ॥ ૨૬૨ ॥
 સર્વસન્ત્વે દયામૈત્રીં યઃ કરોતિ સુમાનસઃ । જયત્યંસાવરીન્ સર્વાન્ બાહ્યાભ્યંતરસંસ્થિતાન્ ॥ ૨૬૩ ॥

તે જ પ્રજ્ઞા (બુદ્ધિ) કહેવાય કે જે આત્માને હિતકારક અને શુભકાર્યના આરંભમાં તત્પર થઈ શમરસને પામે, તે સિવાયની અન્ય પ્રજ્ઞા હોય તો તે નિર્દય અને કર્મને ઉપાર્જન કરનારી જ છે ॥ ૨૫૯ ॥ જે પ્રજ્ઞારૂપી સ્ત્રી સર્વ શુભકાર્યમાં પ્રીતિવાળી હોય, જે હેય અને ઉપાદેય તત્ત્વને જાણે, અને જે નિરંતર સુલ આપનારી હોય, તે પ્રજ્ઞારૂપી સ્ત્રીને જ પુરુષે સેવવી જોઈએ ॥ ૨૬૦ ॥ સર્વ મનવાંછિત ફળને આપનારી દયા રૂપી અંગનાને નિરંતર સેવવી, કે જેને સેવવાથી તે તત્કાલ મનને કરુણામય કરી દે છે ॥ ૨૬૧ ॥ હૃદયને આનંદ આપનારી મૈત્રીરૂપી અંગનાનું નિરંતર સેવન કરવું જોઈએ, કે જેની સેવા ચિત્તને દ્વેષ રહિત કરે છે ॥ ૨૬૨ ॥ જે ઉદાર ચિત્તવાળો પુરુષ સર્વ પ્રાણીઓ ઉપર દયા અને મૈત્રીભાવ રાખે છે, તે પુરુષ બાહ્ય અને આંતર્યંતર સર્વ શત્રુઓનો પરામર્થ કરે છે ॥ ૨૬૩ ॥

કર્મની નિર્જરા કોણ કરે છે ?

શમં નયતિ ભૂતાનિ યઃ શક્તો દેશનાવિધૌ । દ્રવ્યાદિલબ્ધિયુક્તો યઃ પ્રત્યહં તસ્ય નિર્જરા ॥ ૨૬૪ ॥

ક્ષમાથી કર્મ સ્વેષ્ટે, અને ચિત્ત નિર્મલ થાય છે

શમો હિ ન ભવેદ્ યેષાં તે નરાઃ પશુસન્નિભાઃ । સમૃદ્ધા અપિ સચ્છાસ્ત્રે કામાર્થરતિસક્તિનિઃ ॥
કર્મણાં ધ્વંસને ચિત્તં રાગં મોહારિનાશને । દ્વેષં કષાયવર્ગે ચ નાડયોગ્યો લબ્ધુસ્મર્હતિ ॥ ૨૬૬ ॥
ચિત્તે નરક-તિર્યક્ષુ ભ્રમતોઽપિ નિરન્તરમ્ । જન્તો ! તે વિદ્યતે નૈવ શમો દુરિતબન્ધનઃ ॥ ૨૬૭ ॥
મનસ્યાહ્લાદિની સેવ્યા સર્વકાલં સુખપ્રદા । ઉપનેયા ત્વયા ભદ્ર ! ક્ષમા નામ કુલાક્ષ્ણના ॥ ૨૬૮ ॥

જે પ્રાણીઓને ઉપશમ પમાડેછે, તથા જે દ્રવ્ય ક્ષેત્ર કાલ અને ભાવને આશ્રીને લબ્ધિ યુક્ત હોયછે એવા ધર્મદેશના કરવામાં શક્તિવાળા પુરુષને હમેશાં કર્મની નિર્જરા થાયછે ॥ ૨૬૪ ॥ જેઓને શમતા રસ પ્રાપ્ત થયો ન હોય, તે પુરુષો પશુતુલ્ય જ છે; કારણ કે તેઓ શ્રેષ્ઠ શાસ્ત્રના જ્ઞાનરૂપી સમૃદ્ધિવાળા હોય તો પણ કામ અને અર્થમાં જ મગ્ન થયેલા હોયછે ॥ ૨૬૫ ॥ જે પુરુષ શમાદિક ગુણહીન હોવાને લીધે અયોગ્ય હોય, તે કર્મને નાશ કરવામાં તત્પર એવા ચિત્તને પ્રાપ્ત કરી શકતો નથી, મોહરૂપી શત્રુનો નાશ કરવામાં રાગ (પ્રીતિ) કરી શકતો નથી, અને કષાયના સમૂહ ઉપર દ્વેષ ધારણ કરી શકતો નથી ॥ ૨૬૬ ॥ રે પ્રાણી ! નરક અને તિર્યચ ગતિમાં નિરંતર ભ્રમણ કરવા છતાં પણ તારા ચિત્તમાં પાપને નાશ કરનાર શમરસનો લેશ પણ પ્રાપ્ત થયો નહીં ॥ ૨૬૭ ॥ હે ભદ્ર ! ચિત્તમાં આનંદ આપનારી અને નિરંતર સુખ કરનારી ક્ષમા નામની કુલીન સ્ત્રી તારે પરણવી અને સેવવી યોગ્ય છે ॥ ૨૬૮ ॥

क्षमया क्षीयते कर्म दुःखदं पूर्वसञ्चितम् । चित्तं च जायते शुद्धं विद्वेष-भयवर्जितम् ॥ २६९ ॥
 प्रज्ञा सूया च मैत्री च समता करुणा क्षमा । सम्यक्त्वसहिताः सेव्याः सिद्धिसौधसुखप्रदाः ॥ २७० ॥
 भयं याहि भवाद् भीमात् प्रीतिं च जिनशासने । शोकं पूर्वकृते पापे यदीच्छेर्हितमात्मनः ॥ २७१ ॥

कुसंगनो त्याग करी सत्संग करवो जोइए

कुसंसर्गः सदा त्याज्यो दोषाणां प्रविधायकः । सगुणोऽपि जनस्तेन लघुतां याति तत्क्षणात् ॥ २७२ ॥
 सत्संयोगो बुधैः कार्यः सर्वकालसुखप्रदः । तेनैव गुरुतां याति गुणहीनोऽपि मानवः ॥ २७३ ॥

पूर्वे संचय करेलुं दुःखदायक कर्म क्षमा वडे ज क्षीणताने पामेछे, अने चित्त द्वेष तथा भयथी रहित थइ शुद्धताने पामेछे ॥ २६९ ॥ सिद्धि रूपी मेहेलने विषे निवाससुख आपनार प्रज्ञा, ईर्ष्यारहितपणुं, मैत्री, समता, करुणा, अने क्षमातुं निरंतर सम्यक्त्वसहित सेवन करवुं ॥ २७० ॥ हे प्राणी ! जो तुं पोताना आत्मातुं हित इच्छतो होय तो आ भयंकर संसारथी भय पाम, जिनधर्म उपर प्रीति कर, अने पूर्वे करेला पापकर्मनो शोक कर ॥ २७१ ॥ हे जीव ! सर्व दोषोने उत्पन्न करनार कुसंगनो सर्वदा त्याग करवो, कारण के ते कुसंगथी गुणी जन पण तत्काळ लघुताने पामेछे ॥ २७२ ॥ बुद्धिमान पुरुषे निरंतर सुख आपनार सत्संग करवो योग्य छे, कारण के गुणहीन मनुष्य पण ते सत्संगथी ज गुरुताने पामेछे ॥ २७३ ॥

साधूनां खलसङ्गेन चेष्टितं मलिनं भवेत् । सैहिकेयसमासकत्या भाखद्धानोरपि क्षयः ॥ २७४ ॥
 संसर्गो न हि कर्तव्यः कदाचिद्दस्तां सताम् । शुण्डिनीहस्तपयसा वारुणी च विधीयते ॥ २७५ ॥
 रागादयो महादोषाः खलास्ते गदिता बुधैः । तेषां समाश्रयस्याज्यस्तत्त्वविद्धिः सदा नरैः ॥ २७६ ॥

जगतमां गुणो ज पूजाय छे

गुणाः सुपूजिता लोके गुणाः कल्याणकारकाः । गुणहीना हि लोकेऽस्मिन् महान्तोऽपि मलीमसाः
 सद्गुणैर्गुप्तां याति कुलहीनोऽपि मानवः । निर्गुणः सुकुलाढ्योऽपि लघुतां याति तत्क्षणात् ॥ २७८ ॥

दुर्जनना संगथी सज्जनोऽनुं चरित्र पण मलीन थायछे, केमके राहुना संगथी देदीप्यमान सूर्यना किरणो पण क्षय
 पामेछे ॥ २७४ ॥ सत्पुरुषे कदापि दुर्जननो संग करवो नहीं, कारण के कलालनी स्त्रीना हाथमां रहेला पाणी
 अथवा दूध चडे मदिरानो भ्रम थायछे, अथवा हाथणीनी संढना संबंधथी जल पण मदिरा स्वरूप थइ जायछे
 ॥ २७५ ॥ पंडितोए रागादिक महादोषोने दुर्जनरूप कहाछे, तेथी तत्त्वज्ञानी जनोए सर्वदा तेमनो संग त्यजवो
 जोइए ॥ २७६ ॥ लोको गुणोनी ज पूजा करेछे, अने गुणो ज आत्मानुं कल्याण करनार छे; महापुरुषो पण गुण-
 रहित होय तो ते मलिन थायछे ॥ २७७ ॥ कुलहीन मनुष्य पण सद्गुणे करीने गौरव पामेछे, अने उत्तम कुलमां
 उत्पन्न थयेलो पुरुष पण गुण रहित होय तो ते तत्काळ लघुताने पामेछे ॥ २७८ ॥

शुद्ध चारित्र पाळनार महात्मानांनी इंद्रादि पण सेवा करेछे

भाषान्तर-
सहित.

॥ २८ ॥

तत्त्वामृत

॥ २८ ॥

सद्वृत्तः पूज्यते देवैराखण्डलपुरस्सरैः । असद्वृत्तस्तु लोकेऽस्मिन् निन्द्यतेऽसौ सुतैरपि ॥२७९॥
चारित्रं तु समादाय ये पुनर्भङ्गमागताः । ते साम्राज्यं परित्यज्य दास्यभावं प्रपेदिरे ॥२८०॥

शीळनुं माहात्म्य

शीलसंधारिणां पुसां मनुष्येषु सुरेषु च । आत्मा गौरवमायाति परत्रेह च सन्ततम् ॥ २८१ ॥
आपदो हि महाघोरास्तत्त्वसन्धानसङ्गतैः । निस्तीर्यन्ते महोत्साहैः शीलरक्षणतत्परैः ॥ २८२ ॥
वरं तत्क्षणतो मृत्युः शीलसंयमधारिणाम् । न तु सच्छीलहीनानां कल्पान्तमपि जीवितम् ॥ २८३ ॥

सदाचारवाळा पुरुषने इंद्र सहित सर्व देवो पूजेछे, अने दुराचारी मनुष्य आ लोकमां पुत्रो वडे पण निंदायछे
॥ २७९ ॥ जेओ चारित्र ग्रहण करीने तेनो त्याग करेछे, तेओए चक्रवर्तीपणानो त्याग करी दासपणुं स्वीकार्युं छे,
एम् जाणवुं ॥ २८० ॥ निरंतर शीलने धारण करनारा पुरुषोनो आत्मा आ लोकमां तथा परलोकमां मनुष्योने विषे
अने देवोने विषे गौरव पांमेछे ॥ २८१ ॥ तत्त्व साधवामां तैयार थयेला, शीळनुं रक्षण करवामां तत्पर, अने महा
उद्यमने धारण करनार पुरुषो महाघोर आपत्तिओने तरी जायछे ॥ २८२ ॥ शीळव्रतने धारण करनारा मनुष्योनुं
तत्काळ मृत्यु थाय ते सारं छे, परंतु शीळरहित पुरुषो कल्पांतकाळ-प्रलयकाळ पर्यंत जीवे ते सारं नथी ॥२८३॥

ચરં પરગૃહે ભિક્ષા યાચિતા શીલધારિણા । ન તુ સચ્છીલભક્તેન સામ્રાજ્યમપિ જીવિતમ્ ॥ ૨૮૪ ॥
 ધનહીનોઽપિ શીલાહ્યઃ પૂજ્યઃ સર્વત્ર ચિષ્ટપે । શીલહીનો ધનાહ્યોઽપિ ન પૂજ્યઃ સ્વજનેન્દ્રવપિ ॥ ૨૮૫ ॥
 ચરં સદૈવ દારિદ્ર્યં શીલૈશ્વર્યસમન્વિતમ્ । ન તુ શીલવિહીનાનાં વિભવશ્ચક્રવર્તિનઃ ॥ ૨૮૬ ॥
 ધનહીનોઽપિ સદ્વૃત્તો યાતિ નિર્વાણનાથતામ્ । ચક્રવર્ત્યપ્યસદ્વૃત્તો યાતિ દુઃસ્વપરમ્પરામ્ ॥ ૨૮૭ ॥
 સુલ્લા રાત્રિર્ભવેત્તેપાં ગ્રેપાં શીલં સુનિર્મલમ્ । ન તુ સચ્છીલહીનાનાં વિવસોઽપિ સુલ્લાવહઃ ॥ ૨૮૮ ॥

શીલને ધારણ કરી પરધરને વિષે ભિક્ષા માગવી સારીછે-ભીક્ષા માગી જીવવું સારું છે, પણ શીલનો ભંગ કરી સામ્રાજ્ય સહિત જીવવું સારું નથી ॥ ૨૮૪ ॥ શીલવ્રતધારી પુરુષ ધનહીન હોય તો પણ સર્વ જગતમાં પૂજનીય છે, પરંતુ શીલરહિત ધનાહ્ય હોય છતાં તે સ્વજનોમાં પણ પૂજવા યોગ્ય નથી ॥ ૨૮૫ ॥ શીલરૂપી દૈશ્વર્યથી યુક્ત એવું દારિદ્ર્ય પણ શ્રેષ્ઠ છે, પરંતુ શીલ વિના ચક્રવર્તીનો વૈભવ પણ સારો નથી ॥ ૨૮૬ ॥ સદાચારી (શીલવંત) પુરુષ ધનરહિત હોય તો પણ તે મુક્તિનગરીનો સ્વામી થાયછે, અને સદાચાર રહિત ચક્રવર્તી હોય તો પણ તે દુઃખની પરંપરાને પામેછે ॥ ૨૮૭ ॥ જેઓ નિર્મલ શીલને ધારણ કરેછે તેમને રાત્રિ પણ સુલ્લાવહ થાયછે, પરંતુ શીલરહિત પુરુષોને દિવસ પણ સુલ્લાવહ થતો નથી ॥ ૨૮૮ ॥

ક્રોધથી કર્મની અને દુઃખની વૃદ્ધિ તથા સુખનો વિનાશ થાયછે

દેહં દહતિ કોપાગ્નિસ્તત્ક્ષણં સમુદીરિતઃ । વર્ધમાનઃ શમં સર્વં ચિરકાલસમર્જિતમ્ ॥ ૨૮૯ ॥
 ક્રોધેન વર્ધતે કર્મ દારુણં ભવવર્ધનમ્ । શિક્ષા ચ ક્ષીયતે સચસ્તપશ્ચ સમુપાર્જિતમ્ ॥ ૨૯૦ ॥
 સુદુષ્ટમનસા પૂર્વં યત્કર્મ સમુપાર્જિતમ્ । તદ્વિપાકે ભવેદુગ્રં ક્રોધમુદ્ગ્રહેત્ ? ॥ ૨૯૧ ॥
 શોધ્યમાને તુ કર્મર્ણે સત્સુખં કિં ન જાયતે । સ્વહિતં યઃ પરિચલ્ય તાપનાત્પાપમાહરેત્ ? ॥ ૨૯૨ ॥
 છિદ્યમાને ક્રુણે યદ્વચ્ચેતસો જાયતે ધૃતિઃ । શોધ્યમાને તુ કર્મર્ણે કિં વિમુક્તિર્ન જાયતે ? ॥ ૨૯૩ ॥

પ્રદીપ્ત થયેલો કોપાગ્નિ તે જ સમયે પ્રથમ તો દેહને જ બાળેછે, અને પછી વૃદ્ધિ પામે તો ચિરકાલથી ઉપાર્જન કરેલા સર્વ શમને (ચારિત્રને) ભક્ષસાત્ કરેછે, ॥ ૨૮૯ ॥ ક્રોધથી સંસારને વધારનારું દારુણ કર્મ વૃદ્ધિ પામે છે, ક્રોધથી ગુરુની આપેલી શિક્ષા નાશ પામેછે, અને ક્રોધથી ચિરકાલથી સંચેલો તપ ણ તત્કાલ નાશ પામેછે ॥ ૨૯૦ ॥ દુષ્ટ મન વડે કરીને (ક્રોધ વડે કરીને) જે કર્મ પૂર્વે ઉપાર્જન કર્યું હોય, તેના ઉદય વચ્ચે તેનું ફલ મહા ઉગ્ર ગ્રાસ થાયછે, તેથી કોણ પંડિત વીજા ઉપર ક્રોધ કરે ? ॥ ૨૯૧ ॥ જે પુરુષ પોતાના સુખનો-વૈષયિકસુખનો ત્યાગ કરી આતાપનાદિ કષ્ટ વડે પાપનો નાશ કરેછે, તેને કર્મરૂપી ક્રુણની શુદ્ધિ થવાથી કેમ શ્રેષ્ઠ સુખ ગ્રાસ ન થાય ? ॥ ૨૯૨ ॥ જેમ દ્રવ્યનું ક્રુણ દૂર કરવાથી ચિત્તની સ્વસ્થતા થાયછે, તેમ કર્મક્રુણ દૂર કરવાથી મુક્તિ કેમ ગ્રાસ ન થાય ? ॥ ૨૯૩ ॥

શત્રુભાવસ્થિતાન્ યસ્તુ કરોતિ વશવર્તિનઃ । પ્રજ્ઞાપ્રયોગસામર્થ્યાત્ સ શૂરઃ સ ચ પણ્ડિતઃ ॥ ૨૯૪ ॥

નીચ મનુષ્યોની સાથે વિવાદ ન કરવો

વિવાદો હિ મનુષ્યાણાં ધર્મકામાર્થનાશકૃત્ । વૈરાગ્યાન્ધજનેનાપિ નિત્યં ચાહિતકર્મણા ॥ ૨૯૫ ॥

ધન્યાસ્તે માનવા નિત્યં યે સદા ક્ષમયા યુતાઃ । વશ્યમાનાઃ શઠેર્લુબ્ધૈર્વિવાદં નૈવ કુર્વતે ॥ ૨૯૬ ॥

વાદેન બહવો નષ્ટા યેઽપિ દ્રવ્યમદોત્કટાઃ । વરમર્થપરિત્યાગો ન વિવાદઃ સ્વલૈઃ સહ ॥ ૨૯૭ ॥

સુખની ઇચ્છાવાળા પુરુષે નિરભિમાની થવું

અહંકારો હિ લોકાનાં નાશાય ન તુ વૃદ્ધયે । યથા વિનાશકાલે સ્યાત્ પ્રદીપસ્ય શિખોજ્જ્વલા ॥

જે પુરુષ શત્રુપણને પામેલા કષાયાદિને બુદ્ધિપ્રયોગના સામર્થ્યથી વશ કરેછે, તે જ શૂરો અને તે જ પંડિત કહેવાયછે ॥ ૨૯૪ ॥ વૈરાગ્યનો હોઠ કરનાર અને અહિત કર્મ કરનાર પુરુષની સાથે મનુષ્યોનો વિવાદ ધર્મ અર્થ અને કામનો નાશ કરનાર છે ॥ ૨૯૫ ॥ જેઓ નિરંતર ક્ષમા વડે યુક્ત હોયછે તે મનુષ્યો જ ધન્ય છે; કેમકે તેઓ શઠ અને લોભી પુરુષોથી ઠગાય, તો પણ તેમની સાથે વિવાદ-કલહ કરતા નથી ॥ ૨૯૬ ॥ જેઓ દ્રવ્યના મદથી ઉત્કટ હતા તેવા પણ ઘણા પુરુષો વાદથી નષ્ટ થાયછે-થયાછે; તેથી દ્રવ્યનો ત્યાગ કરવો સારો, પણ લુચ્ચા પુરુષોની સાથે વાદ કરવો સારો નથી ॥ ૨૯૭ ॥ અહંકાર એ લોકોના નાશને માટે છે, પણ વૃદ્ધિને માટે નથી, કેમકે બુદ્ધાવાને વચ્ચે દીવાની શિખા પણ ઉજ્જ્વલ-વધારે તેજસ્વી થાયછે, પરંતુ પછી તત્કાલ તે દીવો બુઝાઈ જાયછે ॥ ૨૯૮ ॥

हीनयोनिषु वस्त्रम्य चिरकालमनेकधा । उच्चगोत्रं सकृत्प्राप्तः कस्ततो मानमुद्धहेत् ? ॥ २९९ ॥
राग-द्वेषौ महाशत्रू मोक्षमार्गमलिम्लुचौ । ज्ञान-ध्यान-तपोरत्नं हरतः सुचिरार्जितम् ॥ ३०० ॥

बोधिने प्राप्त करी प्रमाद न करवो

चिरं गतस्य संसारे बहुयोनिसमाकुले । प्राप्ता सुदुर्लभा बोधिः शासने जिनभाषिते ॥ ३०१ ॥
अधुना तां समासाद्य संसारच्छेदकारिणीम् । प्रमादो नोचितः कर्तुं निमेषमपि धीमता ॥ ३०२ ॥
प्रमादं ये तु कुर्वन्ति मूढा विषयलालसाः । नरकेषु च तिर्यक्षु ते भवन्ति चिरं नराः ॥ ३०३ ॥

आ जीव चिरकाल सुधी अनेक प्रकारनी नीचयोनिओने विषे वारंवार भ्रमण करीने एकाद वखत उच्च गोत्रने कदाच पाम्यो, तो तेथी करीने कोण बुद्धिमान अहंकार धारण करे ? ॥ २९९ ॥ राग द्वेष रूपी महाशत्रुओ छे, तेओ मोक्षमार्गमां चोर तरीके रहेला छे, तेथी तेओ घणा काळे कष्टथी उपार्जन करेला ज्ञान ध्यान अने तप रूपी रत्नने लूटी ले छे ॥ ३०० ॥ हे भव्य प्राणी ! अनेक योनिओथी व्याप्त एवा आ संसारमां तुं चिरकाल रह्यो त्यारे तने आ जिनधर्मनी बोधि के जे अत्यंत दुर्लभ छे ते प्राप्त थइ छे ॥ ३०१ ॥ संसारनो उच्छेद करनारी ते बोधिने पामीने हवे बुद्धिमान पुरुषे एक निमेषमात्र पण प्रमाद करवो योग्य नथी ॥ ३०२ ॥ जे मूढ पुरुषो विषयमां लालचु थइने प्रमाद करेछे, तेओ चिरकाल सुधी नरक अने तिर्यचनी गतिमां वारंवार उत्पन्न थायछे ॥ ३०३ ॥

જેને આત્માને વશ કર્યો તેને જગત વશ કર્યું

આત્મા યસ્ય વશે નાસ્તિ કુતસ્તસ્ય પરો જનઃ । આત્માધીનસ્ય જ્ઞાન્તસ્ય ત્રૈલોક્યં વશવર્તિ ચ ॥

આત્મિક સુખ તેજ તાત્ત્વિક સુખ છે

આત્માધીનં તુ યત્સૌખ્યં તત્સૌખ્યં વર્ણિતં બુદ્ધેઃ । પરાધીનં તુ યત્સૌખ્યં દુઃખમેવ ન તત્સુખમ્ ॥
પરાધીનં સુખં કષ્ટં રાજ્ઞામપિ મહૌજસામ્ । તસ્માદિત્તસમાલોચ્ય આત્માયત્તં સુખં કુરુ ॥ ૩૦૬ ॥
આત્માયત્તં સુખં લોકે પરાયત્તં ન તત્સુખમ્ । एतत् सम्यग्विजानन्तो मुह्यन्ति मानुषाः कथम् ?

જે મનુષ્યને પોતાનો આત્માજ વશવર્તી ન હોય, તે પુરુષને વીજો ગ્રાણી શી રીતે વશ થાય ?, જેને પોતાનો આત્મા વશ હોય, એવા જ્ઞાત પુરુષને ત્રણલોકના જીવ વશવર્તી થાય છે ॥ ૩૦૪ ॥ જે સુખ આત્માને આધીન છે તે જ તત્ત્વથી સુખ છે. પરંતુ જે સુખ સ્ત્રી ધન વિગેરે અન્યપદાર્થને આધીન હોય, તે સુખ નથી પણ દુઃખજ છે, એમ પંડિતો કહે છે ॥ ૩૦૫ ॥ હે ગ્રાણી ! મોટા તેજસ્વી રાજાઓને પણ અન્યવસ્તુને આધીન જે સુખ છે તે કષ્ટ જ છે, એમ વિચારીને તું આત્માને આધીન જે સુખ છે તેનો સ્વીકાર કર ॥ ૩૦૬ ॥ આ લોકમાં જે આત્માને આધીન છે તેજ સુખ છે, અને જે પરને આધીન છે તે સુખજ કહેવાય નહીં, આ ગ્રમાણે સારી રીતે જાણનારા મનુષ્યો કેમ મોહ પામે ? ન જ પામે ॥ ૩૦૭ ॥

નિઃસંકલ્પનું સુખનું સાધન છે

નિરસજ્ઞાજાયતે સૌખ્યં મોક્ષસાધનમુત્તમમ્ । સંકલ્પાઞ્ચ જાયતે દુઃખં સંસારસ્ય નિબન્ધનમ્ ॥૩૦૮॥
પૂર્વકર્મવિપાકેન વાધાયાં યચ્ચ શોધનમ્ । તદિદં તુ શ્વદષ્ટસ્ય રજલેખ્યા હિ ત્તાડનમ્ ॥૩૦૯॥

અજ્ઞાનીને માનસિક દુઃખ પીડે છે, જાનીને નહીં

અજ્ઞં હિ વાધતે દુઃખં માનસં ન વિચક્ષણમ્ । પવનૈર્હીયતે તૂલં મેરોઃ શૃઙ્ગં ન જાતુચિત્ ॥૩૧૦॥

જ્ઞાનનું ફળ ચારિત્ર અને વૈરાગ્ય છે, ધન નહીં

પરં જ્ઞાનફલં વૃત્તં વિભૂતિર્ન ગરીયસી । તયા હિ વર્ધતે કર્મ સદૃત્તેન વિસુચ્યતે ॥૩૧૧॥

નિઃસંગપણાથી મોક્ષને સિદ્ધ કરનારું ઉત્તમ સુખ પ્રાપ્ત થાય છે, અને વાલ્યપદાર્થના સંગથી સંસારની
વૃદ્ધિ કરનારું દુઃખ પ્રાપ્ત થાય છે ॥ ૩૦૮ ॥ પૂર્વકર્મના વિપાકથી વાધા થયે છે, જે વાલ્ય પાપોપચાર
વડે તેને દૂર કરવાને શોધન કરવું તે કુતરાથી કરડાયેલાને રજલેખીથી તાડન કરવા જેવું છે, તેથી
ભવ્યપ્રાણીએ વિપાકની નિર્જરાના ઉપાય લેવા જોઈએ ॥ ૩૦૯ ॥ શ્વરેશ્વર માનસિક દુઃખ અજ્ઞાનીને
પીડે છે, પણ વિચક્ષણ પુરુષને પીડતું નથી. પવન વડે આકડાનું તૂલ ઉડે છે, પણ કદાચિત્ મેરુનું શિખર
ઉડી જતું નથી ॥ ૩૧૦ ॥ જ્ઞાન પ્રાપ્ત થયાનું સુખ્ય ફળ એજ છે કે શ્રેષ્ઠ ચારિત્રની પ્રાપ્તિ થાય; પરંતુ મોટી સમૃદ્ધિ
પ્રાપ્ત થાય એ કાંઈ જ્ઞાનનું ફળ નથી, કારણ કે સમૃદ્ધિ પ્રાપ્ત થવાથી કર્મની વૃદ્ધિ થાય છે, અને સુચારિત્ર પ્રાપ્ત થવાથી
કર્મનો ક્ષય થાય છે ॥ ૩૧૧ ॥

સંવેગઃ પરમં કાર્યં શ્રુતસ્ય ગદિતં બુદ્ધૈઃ । તસ્માદ્ યે ધનસિન્ધુનિ તે ત્વિચ્છન્નમૃતાદ્ વિષમ્ ॥ ૩૧૨ ॥
 શ્રુતં વૃત્તં યદ્વો યેષાં ધનં પરમદુર્લભમ્ । તે નરા ધનિનઃ પ્રોક્તાઃ શેષા નિર્ધનિનઃ સદા ॥ ૩૧૩ ॥
 કો હિ તૃપ્તિં સમાયાતો ભોગૈર્દુરિતબન્ધનૈઃ । દેવો વા દેવરાજો વા ચક્રાઢ્ઢો વા નરાધિપઃ ॥ ૩૧૪ ॥

દુષ્ટ આંતરિક ચિત્ત તીર્થસ્નાનથી શુદ્ધ થતું નથી

દુષ્ટમન્તર્ગતં ચિત્તં તીર્થસ્નાનાન્ન શુદ્ધયતિ । શતશોડપિ જલૈર્ધૌતં મદ્યભાળડમિવાડ્યુચિ ॥ ૩૧૫ ॥

સ્વરૂં તીર્થ કયું ?

આત્મા વૈ સુમહત્તીર્થં યદ્વાડસૌ પ્રશમે સ્થિતઃ । યદ્વાડસૌ પ્રશમે વાસ્તિ તતસ્તીર્થં નિરર્થકમ્ ॥ ૩૧૬ ॥

પંડિતોઽશ્રુતજ્ઞાનનું મુખ્ય કાર્ય-ફલ સંવેગજ કહ્યો છે, તેથી કરીને જેઓ તે જ્ઞાનથી ધનની પ્રાપ્તિને ઇચ્છે છે તેઓ અમૃતમાંથી વિપને ઇચ્છે છે, એમ જાણવું ॥ ૩૧૨ ॥ અત્યંત દુર્લભ એવું શ્રુતજ્ઞાન, ચારિત્ર, અને યમરૂપ ધન જેઓની પાસે હોય તે પુરુષોને જ ધનાઢ્ય કહેલા છે, તે સિવાયના વીજાઓ નિરંતર નિર્ધન જ છે ॥ ૩૧૩ ॥ અશુભ કર્મનો વંધ કરનારા ભોગ વડે કરીને કયો દેવ, ઇન્દ્ર, ચક્રવર્તી, કે રાજા તૃપ્તિ પામ્યો છે ? કોઈ પણ ભોગથી તૃપ્ત થતું નથી ॥ ૩૧૪ ॥ શરીરની અંદર રહેલું દુષ્ટ ચિત્ત તીર્થમાં સ્નાન કરવાથી શુદ્ધ થતું નથી, અશુચિ મદિરાનું પાત્ર સેંકડો વસત જલથી ધોઈએ તો પણ તે પવિત્ર થતું નથી ॥ ૩૧૫ ॥ જો આત્મા પ્રશમરસમાં લીન થયેલો હોય તો તે આત્માજ મહાતીર્થ છે, અને જો તે આત્મા પ્રશમરસમાં રહેલો ન હોય તો વાહ્ય તીર્થો નિષ્ફલ છે ॥ ૩૧૬ ॥

શીલવ્રતે જલે સ્નાત્વા શુદ્ધિરસ્ય શરીરિણઃ । ન તુ સ્નાતસ્ય તીર્થેષુ સર્વેષ્વપિ મહીતલે ॥૩૧૭॥

સ્નાનં કયું?

રાગાદિવર્જનં સ્નાનં યે કુર્વાન્તિ દયાપરાઃ । તેષાં સુનિર્મલો યોગો ન તુ સ્નાતસ્ય વારિણા ॥૩૧૮॥
આત્માનં સ્નાપયેન્નિલયં જ્ઞાનનીરેણ ચારુણા । યેન નિર્મલતાં યાતિ જીવો જન્માન્તરેષ્વપિ ॥૩૧૯॥
સર્વાશુચિમયે કાયે શુક્ર-શોણિતસમ્ભવે । શુચિત્વં યેઽભિવાલ્લન્તિ નષ્ટાસ્તે જહ્વેતસઃ ॥૩૨૦॥
ઔદારિકે શરીરેઽસ્મિન્ સસધાતુમયેઽશુચૌ । શુચિત્વં યેઽભિમન્યન્તે પશાવસ્તે ન માનવાઃ ॥૩૨૧॥

શીલવ્રતરૂપીજ જલમાં સ્નાન કરવાથી આ જીવની શુદ્ધિ થાયછે, પરંતુ પૃથ્વી પરના સર્વતીર્થોમાં સ્નાન કરવાથી જીવની શુદ્ધિ થતી નથી ॥ ૩૧૭ ॥ જેઓ દયાધર્મનું પાલન કરવામાં તત્પર થઈને રાગાદિકના ત્યાગરૂપી સ્નાનને કરેછે, તેઓને મન વચન અને કાયાનો યોગ અત્યંત નિર્મલ થાયછે, પરંતુ જલના સ્નાનથી નિર્મલ થતો નથી ॥૩૧૮॥ સુંદર જ્ઞાનરૂપી જલવડે જ નિરંતર આત્માને સ્નાન કરાવવું જોઈએ, કે જેથી આ જીવ બીજા જન્મમાં પણ નિર્મલતાને પામે ॥ ૩૧૯ ॥ પિતાના વીર્ય અને માતાના રુધિરથી ઉત્પન્ન થયેલી આ કાયા સર્વપ્રકારે અશુચિ જ છે, તેની શુદ્ધિને જેઓ ઇચ્છે છે તે જહ્વચિત્તવાળા પુરુષો નાશ પામેછે-અધોગતિ પામેછે ॥૩૨૦॥ આ ઔદારિક શરીર સાત ધાતુનું બનેલું હોવાથી કેવલ અશુચિજ છે; તેને વિષે જેઓ શુચિપણાની માન્યતા કરેછે તેઓ મનુષ્ય નથી, પરંતુ પશુઓ જ છે ॥૩૨૧॥

મન વચન અને કાયાની શુદ્ધિ શાથી થાય ?

સત્યેન શુદ્ધયતે વાણી મનો જ્ઞાનેન શુદ્ધયતિ । ગુરુશુશ્રૂષયા કાયઃ શુદ્ધિરેષા સનાતની ॥૩૨૨॥
સ્વર્ગ-મોક્ષોચિતં તત્ત્વં મૂઢૈર્વિષયલાલસૈઃ । કૃતં સ્વલ્પસુખસ્યાર્થે તિર્યક્-નરકભાજનમ્ ॥૩૨૩॥
સામગ્રીં પ્રાપ્ય સમ્પૂર્ણાં યો વિજેતું નિરુદ્ધમઃ । વિષયારિમહાસૈન્યં તસ્ય જન્મ નિરર્થકમ્ ॥૩૨૪॥

વાક્ય કેવું બોલવું ?

નિરવ્યં વદેદ્ વાક્યં મધુરં હિતમર્થવત્ । પ્રાણિનાં ચેતઆહ્વાદિ મિથ્યાવાદબહિષ્કૃતમ્ ॥૩૨૫॥
પ્રિયવાક્યપ્રદાનેન સર્વે તુષ્યન્તિ જન્તવઃ । તસ્માન્નદેવ કર્તવ્યં કિં વાક્યેઽપિ દરિદ્રતા ? ॥૩૨૬॥

સત્યભાષા બોલવાથી વાણી શુદ્ધ થાયછે, જ્ઞાન વડે મન શુદ્ધ થાયછે, અને ગુરુની સેવા વડે કાયા શુદ્ધ થાયછે, આ પ્રકારની શુદ્ધિ શાશ્વતી છે ॥ ૩૨૨ ॥ આ મનુષ્યભવ સ્વર્ગ અને મોક્ષ મેલત્રવાની યોગ્યતા ધરાવેછે, તેને વિષયમાં લંપટ થયેલા મૂઢ પ્રાણીઓએ અલ્પ સુખને માટે તિર્યચ અને નરકગતિનું પાત્ર કર્યુછે ॥ ૩૨૩ ॥ જે પ્રાણી મનુષ્યમવ વિગેરે સર્વસામગ્રી પામ્યા છતાં પણ વિષયોરૂપી શત્રુના મોટા સૈન્યને જીતવાનો ઉદ્યમ કરતો નથી, તેનો જન્મ નિરર્થક છે ॥ ૩૨૪ ॥ મનુષ્યે દોષ રહિત, મધુર, હિતકારક, સાર્થક, પ્રાણીઓના ચિત્તને આહ્વાદ કરનારું, અને અસત્ય રહિત એવું વચન બોલવું જોઈએ ॥૩૨૫॥ જ્યારે પ્રિયવચનના દાનથી સર્વે જંતુઓ પ્રસન્ન થાયછે તો તેનું જ દાન કરવું યોગ્ય છે, શા માટે વચનમાં પણ દરિદ્રતા રાખવી જોઈએ ? ॥ ૩૨૬ ॥

व्रतं शीलं तपो दानं संयमोऽर्हत्प्रपूजनम् । दुःखविच्छिन्नये सर्वं प्रोक्तमेतन्न संशयः ॥३२७॥

मोक्ष मेळववाने योग्य कोण ?

तृणतुल्यं परद्रव्यं परं च स्वशरीरवत् । पररामां समां मातुः पश्यन् याति परं पदम् ॥३२८॥

कर्मनी निर्जराना उपाय

सम्यक्त्वात् समतायोगान्निःसङ्गात् सहनात्तथा । कषायविषयाऽसङ्गात् कर्मणां निर्जरा परा ॥३२९॥

ध्यान कोणुं धरवुं ?

आर्हन्त्यं महिमोपेतं सर्वज्ञं परमेश्वरम् । ध्यायेद् देवेन्द्रचन्द्रार्कसभान्तःस्थं स्वयम्भुवम् ॥ ३३० ॥

व्रत, शील, तप, दान, संयम अने जिनपूजा ए सर्व अवश्य दुःखने छेदनारां छे, तेमां कांइ संशय नथी ॥३२७॥
परद्रव्येने तृणसमान गणतो, परजीवना शरीरेने पोताना शरीर समान गणतो, अने परस्त्रीने माता समान गणतो पुरुष मोक्षपदने पामेछे ॥ ३२८ ॥ समकित, सर्व ग्राणीओ उपर समान दृष्टिपणुं, निःसंगपणुं, क्षमा, अने कषाय तथा विषयनो त्याग, आ सर्व कर्मनी उत्कृष्ट निर्जरा करनारा छे ॥ ३२९ ॥ अष्ट महाप्रातिहार्यादिक संपत्ति वडे युक्त, अद्भुत महिमावाळा, देवेन्द्रो अने चंद्र सूर्यादिक जेनी पर्षदांमां स्थिर थइने बेठा होयछे, अने जेने पोतानी मेळे ज ज्ञान प्राप्त थयुंछे, एवा सर्वज्ञ परमेश्वरना स्वरूपनुं ध्यान करवुं ॥ ३३० ॥

સર્વાતિશયસમ્પૂર્ણ દિવ્યલક્ષણલક્ષિતમ્ । સર્વભૂતહિતં દેવં શીલશૈલેન્દ્રશેખરમ્ ॥ ૩૩૧ ॥
 ધાતિકર્મચિનિર્મુક્તં મોક્ષલક્ષ્મીકટાક્ષિતમ્ । અનન્તમહિમાયુક્તં ત્રયોદશગુણસ્થિતમ્ ॥ ૩૩૨ ॥
 અનન્તચરિતં ચારુચારિત્રસમુપાસિતમ્ । વિચિત્રનયનિર્ણીતં વિશ્વં વિશ્વૈકવત્સલમ્ ॥ ૩૩૩ ॥
 નિરુદ્ધકરણગ્રામં નિપિદ્ધવિષયદ્વિપમ્ । ધ્વસ્તરાગાદિસન્તાનં ભવજ્વલનવાર્મુચમ્ ॥ ૩૩૪ ॥
 દિવ્યરૂપધરં ધીરં વિશુદ્ધજ્ઞાનલોચનમ્ । અપિં ત્રિદશ-યોગીન્દ્રકલ્પનાતીતવૈભવમ્ ॥ ૩૩૫ ॥

જે પાર્શ્વનાથ પ્રભુ સર્વ અતિશયો વડે સંપૂર્ણ છે, એકહજાર ને આઠ શુભલક્ષણોથી યુક્ત છે, સર્વ પ્રાણીઓના હિતકર છે, શીઠરૂપી મેરુપર્વતના શિખર પર રહેલા છે, ચાર ધાતિકર્મથી રહિત છે, જેના ઉપર મોક્ષલક્ષ્મીએ પ્રેમના કટાક્ષ નાંખેલા છે, જે અનંત મહિમાવાળા છે, જે તેરમા ગુણસ્થાનકે રહેલા છે, જેનું ચરિત્ર અચિન્ત્ય છે, જે મનોહર ચારિત્રવડે મેવાયેલા છે, સર્વગ્રહકારના નયો જેનો નિર્ણય કરેછે-સત્યદેવ તરીકે પ્રતિપાદન કરેછે, જે જ્ઞાન સ્વરૂપે સર્વવ્યાપક છે, જે સર્વ જગતના જીવોને વત્સલ છે, જેને ઇન્દ્રિયોના સમૂહને રુદ્ધો છે, જેણે વિષયરૂપી શત્રુનો તિરસ્કાર કર્યો છે, જેણે રાગાદિકની પરંપરાનો નાશ કર્યોછે, જે સંસારરૂપી દાવાનલને બુદ્ધવવામાં મેઘ સમાન છે, જેનું રૂપ અનુત્તર વિમાનના દેવ કરતાં પણ અનંતગુણ મનોહર છે, જે મેરુપર્વતની જેવા ધીર છે, જેને કેવલજ્ઞાન અને કેવલદર્શનરૂપી નિર્મલ લોચન છે, જેનો વૈભવ દેવેન્દ્રો અને યોગીન્દ્રોની કલ્પનામાં પણ આવી શકતો નથી, જેણે સ્યાદાદરૂપી

સ્યાદ્વાદપવિનિર્ઘાતભિન્નાન્યમતભૂધરમ્ । જ્ઞાનામૃતપયઃપૂરઃ પવિત્રિતજગત્રાયમ્ ॥ ૩૩૬ ॥
 इत्यादिगणनातीतगुणरत्नमहार्णवम् । देवदेवं जिनं पार्श्वं वन्दे सर्वार्थसिद्धिदम् ॥ ३३७ ॥

ग्रन्थकार प्रशस्ति

एकषष्टितमे पदे विजयसिंहसूरिराह । तपगच्छाधिपो जज्ञे संज्ञानामृतशेषधिः ॥ ३३८ ॥
 तस्य ज्ञान-क्रियानिष्ठः सच्चारित्रपवित्रितः । संविग्रनभोमार्तण्डः श्रीसत्यविजयोऽन्तिषत् ॥ ३३९ ॥
 कर्पूरोज्ज्वलसत्कीर्तिः कर्पूरविजयाभिधः । तेषां शिष्योऽभवद् भूरिकीर्तिकर्तुर्गुरिताम्बरः ॥ ३४० ॥
 श्रीक्षमाविजयो नाम वाचंयमशिरोमणिः । तेषां पदे पवित्रात्मा बभूव सुवि विश्रुतः ॥ ३४१ ॥

વજ્રના ઘા વડે અન્યમતરૂપી પર્વતોને ભેદી નાખ્યા છે, જેને જ્ઞાનામૃત રૂપી જલના પ્રવાહ વડે ત્રણ જગતને પવિત્ર કર્યા છે, જે દેવોના પળ દેવ છે, અને જે સર્વ અર્થની સિદ્ધિઓને આપનાર છે, इत्यादिक असंख्य गुणोरूपी रत्नोना महासागररूप पार्श्वनाथ जिनेश्वरने हुं बंदन करेछुं ॥ ३३९ श्री ३३७ ॥ एकसठमी पाटे श्रीतपगच्छना अधिपति, ज्ञानरूपी अमृतना निधि समान श्रीविजयसिंह नामना सूरीश्वर थया ॥ ३३८ ॥ तेमना शिष्य ज्ञान अने क्रियामां तत्पर, सुंदर चारित्र वडे पवित्र, अने संविग्रपक्षरूपी आकाशमां सूर्यसमान श्रीसत्यविजय नामना थया ॥ ३३९ ॥ तेमना शिष्य कपूरना जेवी उज्ज्वल कीर्तिवाळा, अने घणी कीर्ति वडे आकाशने विचित्र वर्णवाळे करनार श्रीकर्पूरविजय नामे थया ॥ ३४० ॥ तेमनी पाटे सर्वमुनिओमां शिरोमणिरूप, पवित्र आत्मावाळा, अने पृथ्वीपर विख्यात एवा श्रीक्षमाविजय नामे थया. ॥ ३४१ ॥

सज्जनानां शिरोत्तंसः श्रीजिनाद्विजयाभिधः । तदन्तिषत् पण्डितानां मण्डनो भुवि विश्रुतः ॥ ३४२ ॥
 तदन्तिषत् पवित्राङ्गः श्रीमदुत्तमनामभृत् । जैनसिद्धान्तपाथोधिमन्थनैकसुराचलः ॥ ३४३ ॥
 तत्पट्टपूर्वदिग्ग्राथः श्रीपद्मविजयाभिधः । वर्तते भव्यसत्त्वानां बोधयन् भुवि विश्रुतः ॥ ३४४ ॥
 ज्योतिर्विजयशिष्येण गुरुणामुपदेशतः । आद्याभ्यासे कृतो ग्रन्थः श्रीतत्त्वामृतनामकः ॥ ३४५ ॥
 बाणवेदाष्टचन्द्रे च वत्सरे विक्रमार्कतः । माघे श्वेताष्टमीघस्त्रे कृतोऽणहिल्लपत्तने ॥ ३४६ ॥

तेमना शिष्य सज्जनोना मुगटसमान पंडितोना आभूषणरूप अने पृथ्वीपर प्रख्यात श्रीजिनविजय नामे थया
 ॥ ३४२ ॥ तेमना शिष्य पवित्र शरीरवाळा श्रीउत्तमविजय नामना थया, तेओ जैनसिद्धान्तरूपी समुद्रनुं मथन
 करवामां मंदराचळ पर्वत समान हता ॥ ३४३ ॥ तेमनी पाटरूपी उदयाचळ पर्वत उपर सूर्यसमान श्रीपद्मवि-
 जय नामे थया, तेओ भव्यग्राणीओने बोध पमाडता पृथ्वीपर प्रसिद्ध थया छे ॥ ३४४ ॥ तेमना शिष्य
 ज्योतिर्विजये गुरुमहाराजना उपदेशथी आ श्रीतत्त्वामृत नामनो ग्रन्थ अभ्यासनी शरुआतमां रच्यो छे ॥ ३४५ ॥
 विक्रम संवत् १८४५ महाशुदी आठमने दिवसे अणहिल्लपुरपाटणमां आ ग्रन्थ समाप्त कर्यो ॥ ३४६ ॥

॥ गुर्जरभाषान्तरोपेतं श्रीतत्त्वामृतं समाप्तम् ॥

Printed by Ramchandra Yesu Shedge at the Nirnaya-sagar Press, 23, Kolbhat Lane, Bombay.

इति श्रीज्योतिर्विजयविरचितम्-तत्त्वामृतम् ।

Published by Lalbhai Motilal, Hon. Secretary Shri Hansavi Jayaji Jain free library Baioda.

